

“Eco-Tourism Initiative of Melghat Tiger Reserve”

Edition for Melghat

47th Celebration of Foundation Day 2021

WILD MELGHAT

e-Magazine

Edition for Melghat 47th Celebration of Foundation Day 2021

WILD
MELGHAT e-Magazine

Experience the thrill of

Vairat

JUNGLE SAFARI

This jungle gives me a High!

In Open Bus

वैराट जंगल सफारीची माहिती व संपर्क खालील प्रमाणे:

दसरोज वेळ: सकाळी 7 ते 9 वा., दुपारी 3 ते 6 वा. पर्यंत

ठिकाण: वनपरिक्षेत्र अधिकारी, मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प यांचे कार्यालय, चिखलदरा.

मेन रोड, लोअर प्लेटो, चिखलदरा 444 807 ; दुरध्वनी नं.: 07220-230268, 230325

प्रवेश शुल्क: रु. 150/- (प्रति व्यक्ती)

मोबा.नं.: 86001 18644, 89565 63016 ; वेबसाईट: www.magicalmelghat.com

Tree will Talk to You ! **TALKING TREE APP**

- Step 1: Download the Google app Talking Tree.
Step 2: Select the language options English / Marathi / Hindi.
Step 3: Scan QR-Code or select Tree number.
Step 4: The Tree will start Talking with you.

www.magicalmelghat.com

Edition for Melghat 47th Celebration of Foundation Day 2021

**WILD
MELGHAT** e-Magazine

Magical Melghat MOBILE APP

First time in the history of Melghat, the android app for Melghat Tiger Reserve is now made available on Google play store & IOS store. Download it for reservations of safari, accommodation, night safari, full day safari, machaan stay & many more activities.

GET IT ON
Google Play

Download on the
App Store

Bookings are also available on
www.magicalmelghat.com

Wild Melghat

Bakadari Waterfall

Edition for Melghat 47th Celebration of Foundation Day 2021

WILD MELGHAT e-Magazine

Editor :

M.S. Reddy IFS

Additional Principal Chief Conservator
of Forest & Field Director,
Melghat Tiger Reserve, Amravati

Cover Photo Front :

Hiralal Choudhari

Range Forest Officer
Gugamal Wildlife Division
Melghat Tiger Reserve

Cover Photo Back :

Team Melghat Tiger Conservation Foundation

Supported By :

Avinash Kumar IFS

Sipna Wildlife Division

Vinod Shivkumar IFS

Gugamal Wildlife Division

Navkishor Reddy IFS

Akot Wildlife Division

Piyusha Jagtap IFS

Divisional Forest Officer

Melghat Wildlife Division

M.M. Khairnar

Divisional Forest Officer

(O/o M.T.R. , W.C.C. &

Akola Wildlife Division)

Shubhash Puranik

Divisional Forest Officer

Pandharkawada Wildlife Division

Typesetting & Art Design :

Anand Vipat

Graphic Designer, MTR

Compiled & Edited By :

Swapnil Bangde

Tourism Manager, MTR

Prafulla Sawarkar

Livelihood Expert, MTR

© Published and Issued By :

**Office of the Additional Principal Chief Conservator
of Forest & Field Director, Melghat Tiger Reserve,
Camp Road, Amravati 444 602 (M.S.)**

Website: www.magicalmelghat.com

E-mail: ccffdmelghat2@mahaforest.gov.in

Text © Wild Melghat e-Magazine

All Rights Reserved.

AAMZARI

ADVENTURE PARK

Packages @ (Per person)

₹. 300/- | Zipline- 200 Mt. |

₹. 300/- | Monkey Crawling | Net Crossing | Parallel Bridge | Ladder | Burma Bridge | Zipline- 50 Mt. |

₹. 500/- | Combo Offer All Activities |

For details contact: +91-8956563016 | For online accommodation booking: www.magicalmelghat.com

Edition for Melghat 47th Celebration of Foundation Day 2021

WILD
MELGHAT e-Magazine

CONTENTS...

No.	Particulars	- Author	Page No.
1.	Editorial	- M. Srinivasa Reddy	1-2
2.	Steps to SCAN the pictures	- By TERN	3
3.	Torism for Conservation & Sustainable Livelihood	- Team Melghat	6-12
4.	“खानापुर” – मेळघाटातल्या निसर्ग पर्यटनाचे नवकोर ठिकाण!	- हिरालाल रमेश चौधरी	14-16
5.	Be high - On High Point	- Satish Ansingkar	18-19
6.	Melghat Magic Unfolded	- Aarti & Hemangi	22-23
7.	Beautiful Melghat	- Jayesh Shah	25-31
8.	Melghat Ecotourism “A Treasure Opened Up”	- Sanjay Pimple	33
9.	Vairat Computer Education Institute, Chikhaldara	- Kalyani Vinod Lande	35-36
10.	Empowering local youth in buffer villages of Melghat Tiger Reserve with Skills in Computer Training	- Prafulla Sawarkar	38-41
11.	जादुई भेट	- आशिष झानेश्वर दमाहे	43-44
12.	घाटांचा मेळ-मेळघाट	- अनुज सुरेश खरे	46-48
13.	मेरे सपनों का मेलघाट	- अंबुज जैन	50-51
14.	Newspaper Coverage of Melghat Tiger Reserve	- Team MTR	53-56

WILD MELGHAT e-Magazine

1

Editorial

M. Srinivasa Reddy IFS

Additional Principal Chief Conservator
of Forests & Field Director,
Melghat Tiger Reserve, Amravati

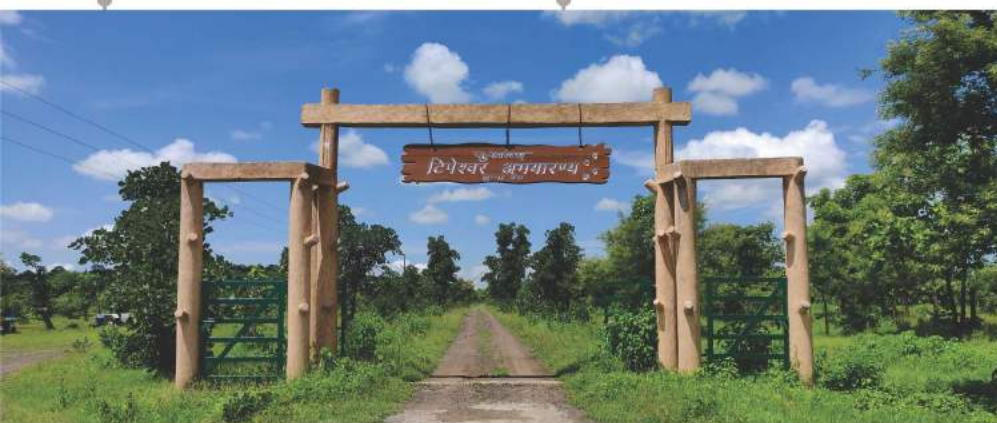
Greetings to everyone from Melghat. This is the first edition of the year 2021 which promises to be a harbinger of better times especially from the pandemic of Covid-19. Our issue is also coinciding with the 47th Foundation Day of Melghat Tiger Reserve. On 22nd February 1974 the then Prime

Minister of India Late Smt. Indira Gandhi declared Melghat as one of the first 9 tiger reserves of India.

Over the years Melghat has risen over all challenges that were presented in its path and emerged as one of the best protected areas for the National Animal, the tiger and many other endangered

species. Many frontline staff have put their lives on line of duty to protect this pristine patch of forest in the Central Indian landscape. We owe the protected status of Melghat to such green warriors.

Melghat is a big forest area with many villages scattered within the forest boundaries and on its periphery. Conservation of forests needs conservation of humans who resides in these villages. Melghat administration has kept in mind the interests of these inhabitants and implemented schemes regularly to reduce their dependence on the forests. Tourism has played a vital role in achieving this goal too. Over 15 villages are directly benefitting from tourism while the revenue generated from tourism is routed back to all

villages for various conservation activities majorly livelihood based for the locals. In the past years Melghat has upgraded its tourism facilities and introduced new forms of nature tourism activities like kayaking and machaan stays. Rest houses built during pre independence era are now available for tourists for stay. All these facilities have led to a rise in revenue by almost three and half times. Hence Melghat administration is utilising even more funds on local villagers.

Tourism is playing a vital role in acting as eyes of the forests. Apart from the core zone many buffer zones of Melghat are now available for animal safari by tourists. This has led to more vigilance in form of alert tourists. The number of animals and bird sightings have increased. Locals are happy to welcome the visitors which brings them added opportunities of bettering their living standards. Melghat stands to benefit from such activities in the long run.

I wish all the readers a Happy and prosperous 2021 and urge them to visit Melghat in the coming time to enjoy the forests and be a part of conservation.

M. Srinivasa Reddy IFS
Additional Principal Chief Conservator
of Forests & Field Director,
Melghat Tiger Reserve, Amravati.

Play Store

App Store

STEP 1

Download & Install AR Loopa Application from Play Store or App Store

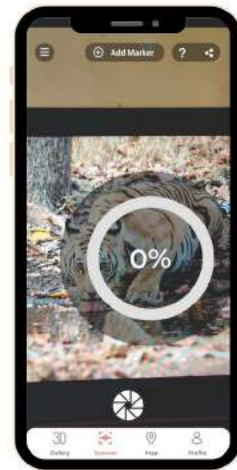
STEP 2

Open AR Loopa App

STEP 3

Click on scanner

STEP 4

Scan the image

Enjoy Content

Pin the video to watch independently.

STEP 5

Capture image/video (optional)

STEP 6

Saved and shared Captures (optional)

WILD MELGHAT e-Magazine

Welcome to Melghat Tiger Reserve

 PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.

Eco-Tourism Complex of Melghat Tiger Reserve

PLEASE SCAN the photo using the Google app ARLoopa to watch the video.

3

Tourism for Conservation & Sustainable Livelihood

● **Team Melghat**
Melghat Tiger Reserve,
Amravati

Lonar Wildlife Sanctuary is the Second Ramsar Site of Maharashtra State of India

Wildlife Safari
is started around the
Lonar Lake periphery.

LONAR
Wildlife Safari

ENJOY THE NEWLY OPEN
BOATING
ACTIVITY AT **PALDHAG DAM**
OF DNYANGANGA WILDLIFE SANCTUARY

How to reach: **Beldhara-Gondhankhed-Chichfata-Paldhag Dam (30 Kms)**
Khamsan-Betha-Chichfata-Paldhag Dam (30 Kms)
For details contact: **93732 94286, 89565 63016** | For more information visit: www.magicalmelghat.com

New Initiatives of Tourism

Experience the thrill of
Vairat JUNGLE SAFARI
This jungle gives me a High!
In Open Bus

वैराट जंगल सफारीची माहिती व संपर्क खातील प्रमाणे
दरमज वेळ: सकाळी 7 ते 9 वा. दुपारी 3 ते 6 वा. राती: 8 वा. ते 10 वा. (रात्री सफारी). विमान: वसंतराव नाईक अंतराळी, शंकर वाघ वाघ वाडीला, विमान
मार्ग, शेगाव, विमान 444 807, गुवागती नं. 07220-236266, 230325, मोबा. नं. 86001 18644, 89565 63016, वेबसाईट: www.magicalmelghat.com

WELCOME TO PAINGANGA WILDLIFE SANCTUARY
Announces the start of
WILDLIFE SAFARI
Welcome to enjoy the
wildlife & natural world

For details contact: **8956563016**
For more information visit:
www.magicalmelghat.com
www.paingangawildlifesanctuary.com

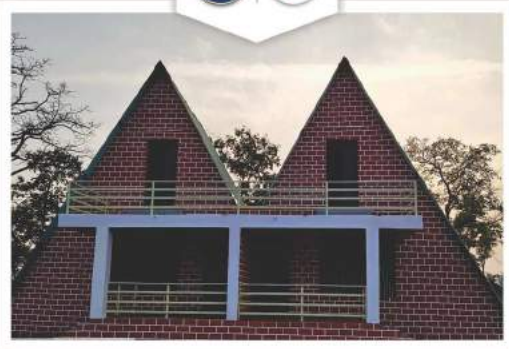

Jungle Safari from
KODORI
village of Tipeshwar Wildlife Sanctuary
starting from 12th February 2021

Sr No (Name of the entry safari)	Safari vehicles allowed	gate of Tipeshwar WLS	Morning	Evening
1. Bansa Gate	9	8		
2. Machali Gate	8	6		
3. Kodori Gate	4	4		

For details contact: **96899 91110, 89565 63016**
For more information visit: www.tipeshwarwildlifesanctuary.com | For more information visit: www.magicalmelghat.com

OPENING SOON
KHANAPUR REST HOUSE

Newest destination at Dhakna
situated near the confluence of rivers
Gadga & Dolar
in Melghat Tiger Reserve

How to Reach:
Amravati-Paratwada-Semadoh-Harisal-Dhakna-Khanapur

For details contact: **95953 99529**
For online booking:
www.magicalmelghat.com

WASALI JUNGLE SAFARI

New Destination on a very short distance from Shegaon.....
**CHHATRAPATI SHIVAJI MAHARAJ
ECO TOURISM CENTRE, WASALI**
In Ambabarwa Wildlife Sanctuary of Melghat Tiger Reserve

How to Reach ?
■ Amravati - Daryapur - Akot - Hiwarkhed - Sonala - Tunki - Wasali (150 km)
■ Akola - Shegaon - Warwat (Bakal) - Tunki - Wasali (100 km)
■ Shegaon - Warwat (Bakal) - Tunki - Wasali (40 km)

◆ For details contact : **89565 63016, 97637 61216**
◆ For online booking : www.magicalmelghat.com

Inauguration of Bana Camp & Home Stay at Aamzari

Open Air Theater at Chikhaldara

Auditorium at Shahanur

Meeting Hall at Katepurna Wildlife Sanctuary

Distribution E-Rickshwar for Tourism purpose

Renovation of Botanical Garden at Chikhaldara

Selfie Point in Forest Garden at Chikhaldara

Souvenir Shop at APCCF Office of MTR, Amravati

Tourism for Livelihood

Melghat Skill Training Centre, Paratwada

For the better future of local youths & reduced their dependency on Forest Melghat Tiger Reserve Opens the Skill Training Centre.

Computer Training Institute

- **Chikhaldara:** Vairat Computer Institute, Gugamal Wildlife Division - 36 Students, 6 villages
- **Vastapur:** Computer Institute, Melghat Wildlife Division - 35 Students, 4 villages
- **Shahanoor:** Computer Institute, Akot Wildlife Division - 30 Students, 4 villages
- **Harisal:** Sankul Computer Institute, Gugamal Wildlife Division - 116 Students, 14 villages

Driving Course Program

372 youths from 48 villages taken Driving Course Training

Vehicle distribution to youths of rehabilitation villagers

Division	Vehicle Distribution	No
Gugamal Wildlife Division:	49	
Akot Wildlife Division:	41	
Sipna Wildlife Division:	03	

133 New Guides Appointed

at Painganga, Dnyanganga, Tipeshwar, Katepurna, Dhakana, Chaurakund, Chikhaldara Garden

Stitching Machine Centre

Village Women- Kulagana: 20, Mangiya (Shirajgao): 20

Organic Farming Workshop

300 Peoples from 25 villages participated in this workshop.

Ration distribution to anti poaching camps & guides

New Protection Camp of Melghat Tiger Reserve

Khanapur Tourism Complex of Melghat Tiger Reserve

LPG Distribution to village of Melghat Tiger Reserve

MH-CIT Certificate Distribution to Local Youths of Melghat Tiger Reserve

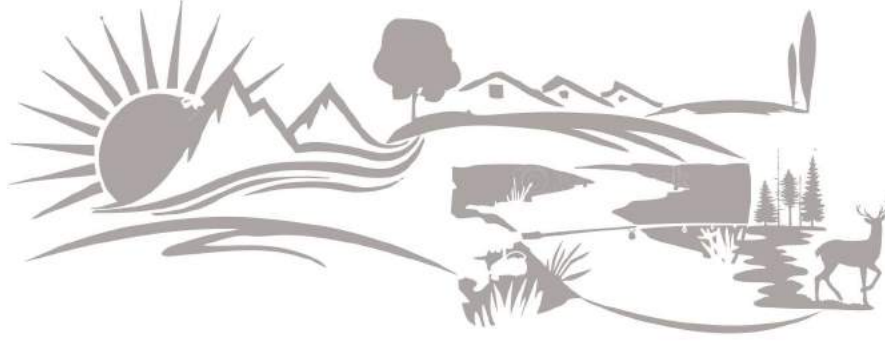

WILD MELGHAT e-Magazine

Magic of Sipna

**PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.**

4 “खानापुर” - मेळघाटातल्या निसर्ग पर्यटनाचे नवकोर ठिकाण!

हिरालाल रमेश चौधरी
वनपरिक्षेत्र अधिकारी,
मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प, ढाकणा

मेळघाट व्याघ्र प्रकल्पातील गुगामल वन्यजीव विभागांतर्गत येणाऱ्या ढाकणा वनपरिक्षेत्रात गडगा व डोलार या दोन प्रमुख नद्या वाहतात. या नद्यांना अनेक लहान-मोठे नाले हातात हात घालून खेळत बागडत, सुमधुर संगीत छेडत विविध ठिकणी जाऊन भेटतात. या नद्यांच्या तीरावर आणि सभोवतालील समृद्ध अशा जंगलांचा

आणि जीवसृष्टीचा अविष्कार आपणास बघावयास मिळतो. विविध वन्य प्राणी, पक्षी, किटक, कोळी फुलपाखरे आनंदाने राहतात. सोबतच गगनचुंबी डेरेदर वृक्ष, वेली, रानफुले आणि गवताच्या विविध प्रजाती या भागात आढळतात. याच क्षेत्रात गडगा आणि डोलार या दोन्ही नद्यांचा संगम खानापूर या भागात होतो. हे स्थान भौगोलिक दृष्ट्या अतिशय सुंदर आणि नयनरम्य

आहे. या संगमाच्या अवतीभवती दाभिया, भांडूम, सावऱ्या, गडगा भांडूम, बोरीखेडा, ढाकणा ही आदिवासी बहुल छोटीशी दुमदार खेडी या भागाचं सौंदर्य वाढवतात. खानापूर भागालगत शेजारील गावांचे लोक हे शेती करतात. २००८-०९ पूर्वी या भागात भली मोठाली आणि उंच अशी विविध प्रजातींची झाडे डौलाने डुलत होती, परंतु नंतरच्या काळात गावातील स्थानिक व अपप्रवृत्तीच्या लोकांनी या भागात अवैधरित्या कब्जा करून शेती करायला प्रोत्साहन दिले. आणि मग कत्तल सुरू झाली इथल्या झाडाझुडपांची, सुंदर हिरव्या गर्द वनराईने नटलेल खानापूर बेचिराख झाले. असंख्य वन्यजीवांचा निवार्याचा ठिकाण उजाड झाले. तेंव्हाच्या वनकर्मचाऱ्यांनी याबाबत मोठा कारवाईचा प्रयत्न केला त्यामुळे स्थानिकांसोबत वाद, भांडण झाली, त्यातून तणाव निर्माण होऊन परस्पर विरोधात गुन्हे सुध्दा दाखल झाले. सुरू असलेला सर्व प्रकार एकंदरीतच वन संरक्षणासाठी व वनसंवर्धनासाठी

मारक तर होताच याशिवाय वन विभाग व स्थानिक लोक यांच्या संबंधात दुरावा निर्माण करणारा होता. सदर अवैध बाबिंबाबत कारवाई करण्याकरता सन २०१५ मध्ये व्याघ्र प्रकल्पातील सर्व अधिकारी कर्मचारी यांनी खानापुर भागातील सर्व अनधिकृत अतिक्रमणे काढून टाकण्याचा निर्धार केला व त्या अनुषंगाने महसूल, पोलीस व राज्यातील विविध भागातील वन अधिकारी व कर्मचाऱ्यांच्या मदतीने संयुक्त कारवाई करण्याची कंबर कसली. २०१५-१६ मध्ये सर्व अवैध अतिक्रमणांना निष्कासित करत जवळपास ८५ हेक्टर क्षेत्र अतिक्रमण मुक्त करण्यात आले, यामुळे काही दिवस या भागात तणावाचे वातावरण होते. तत्कालीन सर्व वन अधिकारी व कर्मचारी यांच्या धाडसी, दृढ संकल्पामुळे आणि अथक परिश्रमामुळे ही मोहीम यशस्वी ठरली होती आणि खानापुर भागाने मोकळा श्वास घेतला होता. या भागाच भौगोलिक स्थान लक्षात घेता व येथील सुपिक जमिनीवर भविष्यात देखील या क्षेत्रावर

अतिक्रमण होण्याची शक्यता नाकरता येणार नव्हती. त्यामुळे या क्षेत्रात वनविभागाने कायम स्वरूपाची आणि शाश्वत उपाययोजना करणे अगत्याचे होते. एखादा निसर्ग पर्यटन आणि शाश्वत रोजगार निर्मितीचा प्रकल्प सुरू होणे हा एक चांगला व सर्व बाबतीत फायदेशीर उपाय ठरणार होता, जेणे करून स्थानिक लोकांना यातून रोजगाराची संधी उपलब्ध तर होईलच शिवाय व्याघ्र प्रकल्प व स्थानिकांमध्ये निर्माण झालेल मळभ दूर होऊन सहजीवनाच आणि सहकार्याचा आशेचा किरण निर्माण होईल. मग ठरलं खानापुर सारख्या गडगा-डोलार नद्यांच्या कुशीत वसलेल्या या नयनरम्य आणि निसर्गाचं वरदान लाभलेल्या भागाला निसर्ग पर्यटनातून एक नवी ओळख द्यायची आणि तंट्याचा कलंक पुसुन एक नवी दिशा व नवा विचार प्रत्यक्षात आणायचा. याच अनुषंगाने या भागात फिरून अभ्यास केला व एक विस्तृत असा आराखडा स्थानिक क्षेत्रीय कर्मचाऱ्यांच्या व गावकऱ्यांच्या साह्याने

तसेच मेळघाट व्याघ्र प्रकल्पाचे क्षेत्र संचालक श्री रेड्डी सर व गुगामल वन्यजीव विभागाचे उपवनसंरक्षक श्री विनोद शिवकुमार सर यांच्या मार्गदर्शनानुसार सर्व समावेशक असा आराखडा तयार करून तत्कालीन प्रकल्प अधिकारी श्री राहुल कर्डिल सर यांच्यामार्फत विशेष केंद्रीय योजने अंतर्गत मंजुरी करता सादर केला. तसेच सन २०१९ च्या ३३ कोटी वृक्ष लागवडी अंतर्गत ५० हेक्टर क्षेत्रात बांबू व फळ वर्गीय झाडांचे रोपवन व रोपवाटिका घेतली जेणे करून स्थानिक लोकांना येथे हक्काचा रोजगार निर्माण होईल. आज हे "रोपवन" बनलय आणि या गडगा-डोलार संगमाच्या हिरवळीचे गतवैभव पुनश्च जीवित करतांना दिसतय. दरम्यानच्या काळात निसर्ग पर्यटनासाठी, जिल्हा नियोजन समितीमधून दोन सुंदर वन विश्रामगृह या भागात तयार करण्यात आले आहेत. नुकताच ३० जानेवारीला वरिष्ठांच्या मार्गदर्शनानुसार मेळघाट विधानसभा क्षेत्राचे मा. आमदार

राजकुमार पटेल यांच्या हस्ते वन्यजीव प्रेमींसाठी हे खुले झाले आहेत आणि आनंदाची बाब ही आहे की इतक्या कमी कालावधीत देखील हे नवंकारे निसर्ग पर्यटन स्थळ वन्यजीव प्रेमींच्या पसंतीस खर उतरतांना दिसतय. M- (Melghat) वन विश्रामगृह म्हणजे मेळघाट क्षेत्राची नवी ओळख होईल असा विश्वास मा. आमदार महोदयांनी या वेळी व्यक्त केला आहे. निसर्ग पर्यटन संकुलाच्या विकासातुन स्थानिक बंधू-भगिनींना गाईड, जिप्सी चालक, जेवण तयार करून देणारे, हॉटेल व्यवसायिक, येथील स्थानिक प्रजातीचे धान्य, कडधान्य यांच्या विक्रीतुन मोठ्या प्रमाणावर हक्काचा आणि शाश्वत रोजगार मिळणार तर आहेच, याशिवाय त्यांचं जीवनमान उंचावण्यात देखील एक मोठा वाटा खानापुर निसर्ग पर्यटन प्रकल्पाचा असणार आहे. त्या अनुषंगानेच आदिवासी विकास विभाग अंतर्गत केंद्रीय योजनेच्या प्रस्तावास अपर आदिवासी आयुक्त श्री पाटील सर आणि प्रकल्प अधिकारी धारणी

डॉ. मिताली सेठी मॅडम यांच्या मदतीने खानापुर निसर्ग पर्यटन स्थळाचा अजून चांगल्या पध्दतीने शाश्वत विकासाकरिता निधी उपलब्ध करून दिला आहे आणि भविष्यात देखील निधी उपलब्ध करून देण्याबाबत आश्वासन केले आहे. मेळघाट सारख्या आदिवासी बहुल भागात जिथे रोजगारासाठी वनवन फिरावे लागते व स्थलांतर करावे लागते तिथे "खानापुरच्या निसर्ग पर्यटनातुन रोजगार पॅटर्न" हा नक्कीच एक आशेचा किरण घेऊन आला आहे.

दुसरीकडे निसर्ग व वन्यजीव प्रेमींना ढाकण्याचं जंगल, इथली जैवविविधता, वन्यजीवांना पाहण्याची आणि सोबतच येथील आदिवासी कोरकु संस्कृती व स्थानिक ठसकेबाज गावरान खाद्यपदार्थांची मेजवानी अनुभवण्याची, नदीच्या त्या निखळ सुमधुर संगीताची, निरभ्र आकाशात आपल्या प्रियजनांच्या समवेत लुकलुकणाऱ्या ताऱ्यांसोबत गप्पा मारण्याची नामी संधीच जणू उपलब्ध झाली आहे. तेव्हा "खानापुरात" या आणि अनुभवा स्वतःच स्वत्व.

Antipoaching Camps of Melghat Tiger Reserve

 PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.

Be high - On High Point

Satish Ansingkar

Managing Director,
V.V. Automation, Pune

I am a compulsive traveller.... and prefer a nature's abode where you are not one amongst the thousands. I am curious on Life of Wild & life of untouched nature. And I prefer a location where I am a welcome guest and I am bored with the typical cut out places where there is less of mind and more of defined brackets.

Melghat calls me from its heart and I do reciprocate on right time and time to time. We did travel twice to Melghat in successive months after pandemic.

Believe me, its not easy to travel from Pune to Melghat on your own drive.... !!! But Such is magnetic Melghat that I do it once or twice a year keeping my assignments away during that.

October 5th opened the Corona restrictions partially and our caged soul which was crammed in concrete for more than 6 months was feeling as if someone has released you from house arrest. Took the first opportunity and decided Chikhaldara..... We prefer to travel during the day and that's safer when you are driving with family. It takes longer but safety on road takes

priority!!!. Taking halt at intermediate place we started reaching Chikhaldara. First time I travelled Akot to Paratwada newly built road and was absolute pleasure... A wide road, Not much traffic on Corona account & smooth drive with clouds giving a smooth breeze. It relieved all the fatigue of driving & fatigue of 6 months of house arrest. I prefer Chikhaldara on particularly its meadows on top and once you are on tableland top, that aromatic air, yellow green meadows, picturesque small villages on the far reaching rows of Satpuda. We spent 3 days in Chikhaldara without any agenda... whenever we felt to move out we did. The crowd was sparse and the nature was wealthy. Lush green forest was being lightly showered and was eye pleasing. One guide took us to Jatra Doh Waterfall which was quite an unknown place for us. We just decided to stay put there for long time with our Puppy. Such was the beauty of the Waterfall that Puppy refused to do away. This waterfall is like a velvety layer of water just rolling out velvet..... it doesn't fall, it just rolls out a carpet. It

was wonderful screen of water to experience on your head creating Yogic feel. And then on to Panchbol Point... Unique place to drip into. A Handful of us and few more. A freshly brown Coffee powder was offered and was sold too.... One of the best Filter coffee you would ever Know.

We walked in the night on streets of Chikhaldara, we just chilled out there. But left out Vairat and Semadoh ... a new look to both. For next visit. Was not so happy to hear that the Wild Museum which I had seen in 2001, exists no More... So sad !!!!!. A place rich with wild life has No Museum. We left Chikhaldara.

Came Diwali and we decided on to Shahnoor for our 3rd Diwali vacation. Entire staff there knows us, knows our car, our puppy and are ever welcoming. This time, apart from the known guided Gypsies, we had planned at least one new exploration.... That was "High point".

Eco huts in Shahnoor are now absolute comfortable.... They offer space, comfort and modern feel. Better Connectivity and wifi enabled

TV would still add more fun though. Anyway.... had the delicious breakfast in Restaurant and started driving towards Khatkali via Popatkhed. Car Windows full opened, AC shut down.... and that Herbal Aroma. Road went winding and started uphill. Being bang Diwali Day, there was hardly anyone to bother us. Nature went unfolding. A few small villages... and after that we were just into different world. Surprisingly better road (narrow though) and just the nature. Sometimes I had to stop the car since it gets difficult to digest nature through eyes and still drive safely on Ghat section. Altitude is quite high.

After driving through this absolutely untouched high terrain and the wild life, the little fear started creeping in... Are we safe?... what happens if car breaks down? That's a real fear if you are driving on odd days when traffic is sparse. We crossed one Forest office and felt its still ok. The High point was still long and the Panoramic huge wall of Satpuda kept on unfolding. Many a place there are straight falls... jittery

though. Few motorcyclists crossed assuring that we are not entering the Unending beauty.

One sharp turn on the way towards Harisal and came High Point. Its really High, its on the place where you are on almost 3000 feet and there is a Gorge in between and there another mighty mountain after that. A dome is constructed on High point for the tourists to stretch legs and park the cars. Being on High altitude, you could listen to FM band radio and just absorb the fresh air, real forest and mother earth.

With so heavy heart we left the place and came back to camp. We purposely kept Harisal drive for next visit, just as Vairat ... there is always a romance in exploring new places, new wild life....

On next morning, entire Shahnoor Camp came to say while we left.... The flocks of tourists were seen coming from opposite side.... what We had enjoyed all alone... Selfishly.

WILD MELGHAT e-Magazine

Waterfalls of Melghat Tiger Reserve

 PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.

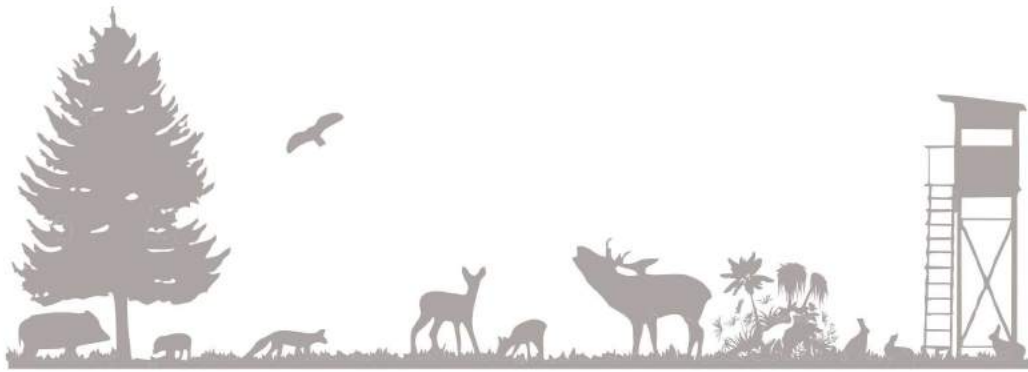

WILD MELGHAT e-Magazine

Eagles of Melghat Tiger Reserve

**PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.**

Melghat Magic Unfolded

Aarti & Hemangi
Team Jungle Belles
Pune

A sweater drive organised by Jungle Belles for the forest guards, drivers and guides of Melghat gave us an opportunity to visit the forest in November. My partner Hemangi and I took 4 of our friends along and the 6 of us decided to drive down to Melghat. The drive was long (almost 13 hours from Pune) and it was tiring.

Our first halt was at Shahnoor.

Got in to the gypsy early next morning for our first safari and the entire exhaustion of the previous day's travel just vanished as we entered the forest. That instant one realizes why Melghat is referred to as Magical Melghat. The magic of the dense forest with thick green foliage, bamboos and creepers

enthral you. The morning mist in the winter season added to the drama. The hilly terrain makes it even more exciting and you find yourself on a roller coaster as you are climbing uphill one moment and going downhill the next. Due to the terrain and the thick foliage it is difficult to spot a tiger here but you don't miss it one bit as nature at it's best engulfs

you and you are lost in the tall trees and the green coverage surrounding you. The people (guards, guides) are wonderfully warm and welcoming and very knowledgeable.

Our next stop after Shahnoor was Chikhaldhara. Another part of Melghat Tiger Reserve that is at an elevation of 1,188 meters. It is a hill

station and we could feel the chill in the air as we arrived in the evening. We had time for only one safari here and that one left us wanting for more. The terrain here is very different than Shanoor. Its a plateau and hence thick shrubby habitat. Again very difficult to sight a tiger due to the shrubs and tall grass, but the terrain

and the valleys around are mesmerising.

There is so much more at Melghat that we could have seen but time permitted only these 2 gates on that trip leaving us with a desire to go back and explore the Magic some more which I am sure we will in the near future.

WILD MELGHAT e-Magazine

Forest Soldiers of Melghat Tiger Reserve

**PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.**

Beautiful Melghat

Jayesh Shah
Hyderabad

© Jayesh Shah Hyderabad

View from the top of Narnara Fort, Shahnur

The idea of travel and adventure must have come to me as a Boy Scout, where you are taught about camping, knots and how to basically “scout”, or to be the group that goes before the main “army” in earlier times.

This fascination continued even when I grew up and going to off the track places was something that I looked forward to and if I had the excuse, then would definitely travel.

So, after being cooped up in the house due to Covid for more than 9 months, decided to travel to Wildlife sanctuaries and Forest reserves in

December with a completely open plan. I left Hyderabad on 11th December 2020, with the idea that I would see what Telangana had to offer and then proceed to Maharashtra starting with Tadoba and other sanctuaries from there eventually arriving at Melghat Tiger Reserve on my way to Baroda.

I had intended to go to Tadoba from here, but the safaris were all booked till 5th Jan and hence decided instead to visit Tipeswar, which is part of the Melghat Tiger Foundation.

On 16th I arrived at “Anant

Heritage” a beautiful old-style Villa/ Mansion built in 1936. Shirish Kulkarni who owns it got it renovated and ready for the rush that they see every weekend mostly from Hyderabadis visiting Tipeswar for Tiger sightings. (Rs. 4000 per couple on weekdays including all meals & breakfast). It was Shirish who asked me to contact a Praful Sawarkar at the Melghat office in Amravati and when I spoke with him, he connected me to a Swapnil Bangde, the man who is in charge of bookings for staying at the Melghat accommodations in various places

The Indian Gaur – the biggest “Bison” on Earth but it is actually a Cow.

of Melghat. Anant Heritage is on NH 44 itself, 7 kms away from the Tipeswar Wildlife Sanctuary.

So after two nights at Tipeswar and 3 Safaris and no Tiger sightings, decided to go to Amravati and see these guys and decide what next.

At times a Pugmark is also exciting!

Amravati as a city was a surprise. Good roads and a lot of expensive cars outside the Mehfil Inn where I spent a night before going on to Shahnur, my first stop as planned by Swapnil. And that is how my love affair with Melghat began. But I am getting ahead of my story here.

Swapnil went out of his way, staying late till 8.30 PM along with Praful and got an itinerary ready for 10 days in Melghat, with the idea of giving me a taste of Melghat and then decide where I would like to spend more time.

Before Shahnur, I spent two nights at Muktagiri which is on the way to Shahnur from Amravati and is an historically important Jain temple site for Digambar Jains. All in all, there are 52 temples on various hills there and enjoyed staying there at the Jain Dharamshala. One has to be a Jain to stay there. Non Jains can visit during the day for a small fee of Rs. 30.

52 Jain Temples big and small and some ancient Idols too

From Muktagiri I proceeded to Paratwada and then hit the SH 548C to Akot from where I went on SH 203 to first Popatkhed and from there to Shahnur. By arriving on Monday I was beating the weekend rush at Shahnur. Shahnur is rustic, with Tents and Cottages as accommodation options. I chose the Tent and realized how cold it can get in the night in December. Shahnur is beautiful and the safaris are great. Additional bonus for me was that I could take my own 4WD and it was enjoyable. There is a great article written by Satish Ansingkar regarding Shahnur in the October

Sunset on the way to Amravati

*Thought to have disappeared for 100 years,
this Forest Owlet is now back!*

© Jayesh Shah, Hyderabad

2020 edition. Recommend that you read the same.

The 3 nights I spent went so fast that I am still amazed. It was chilly in December but beautiful and I saw the elusive Forest Owlet and the Indian Gaur, apart from Spotted Deer, Sambar, Peacocks on the first day itself. This was on the "Dhargad" Safari.

of the Jungle, and that too only at their wish!

The views from the top are phenomenal (Opening Pic) and I would highly recommend three or more days of stay in Shahnur. The Canteen is run well, and you can get good food to your taste – spicy or otherwise.

After bidding farewell to Shahnur "Sankul" on 23rd Dec, I arrived at the English style Lodge in Dhakna (Rs. 2000 per night for two). Dhakna was a treat, what with the Guest house being a huge sprawling place on an even huge sprawling ground, with a river abutting it. There is a caretaker who is also a Cook and I retired after a sumptuous hot meal of Chapattis, Vegetable, Varan or Dal (Lentils) and Rice. In the morning I saw a lot of Egrets and Shags basking in the river and though I could not take the Safari, the RFO met me and we agreed that when I am back again, I would take the guide and do the safari.

I did go back about 10 days later with my wife who had joined me on 31st Dec and we stayed at Dhakna

Egret in Dhakna

for 5 nights and went on the Safari after visiting Shahnur first. These places are untouched and only a visit will really give you an idea and the flavor. For the Guest house it is advised that you carry your rations so that the caretaker can cook with the same i.e. Rice, Dals, maybe some Flour and some condiments.

With no Telecom signal and with spotty WIFI only at the Forest office, one is principally cut from all outside interference and to those who really want to get away from the incessant noise of daily urban life, Dhakna and my next stop, Tarubanda are superb places (Rs.

On the "Narnara" Fort Safari I saw some more of the same as well as Rhesus monkeys. I was told later that I missed the King on both my forays on top of the hill near the Protection Camp twice. But that is what seeing His Majesty is all about. One can only hope that you will be given a chance to observe the King

A Male and Female Gaur seen on the road to Amzari

2000 per night). Tarubanda is also another English style Guest house. One can very well imagine how the English "Bada Sahib" lived there, on his days away from work and went on shooting trips. These days one can shoot only with cameras, if at all.

There is a lot of development of internal roads happening and new safari routes being created so both these places are not as developed as Shahnur. My recommendation would be that one gives Tarubanda a miss though, as there is no Safari on offer there yet. But if you want peace and quiet and solitude then Tarubanda is great. I enjoy staying alone and reflecting on our fleeting life, so it met my needs quite well. The guest house is perched on top of a hill and Langurs and birds are your neighbors. There is also a very old Hanuman Temple there where locals come to worship on Tuesdays and Saturdays.

From Tarubanda, I went on further to Amzari, which is 7 kms away from Chikaldhara, a hill station. Somehow Swapnil had gauged that I would love Amzari and suggest a

Homestay here (Rs. 1500 per night). And Swapnil had gauged correctly as the homestay was quite nice. I stayed with Mangal and his family, but it is not really a homestay, it is just a room that adds on to the options available in Amzari. Melghat Foundation have their own accommodation which are also very good and the canteen there is again very good. They have a Zip Line here and it is quite nice for those who are interested in Zip Lining. They also have electric bikes there and is quite a fun place to go with your families and children.

From Amzari you go up to Chikaldhara where you have the "Vairat" Safari. This is an amazing drive in the midst of tracks laid out on top of the various hills and gives one a great panoramic view over valleys and vistas. ON this safari with new friends from Hyderabad, we saw a Kite on a hunt. It is amazing to see a Black Shouldered Kite stay stationary in the wind and then swoop down for the hunt. Power, grace and complete concentration tracking a prey many hundreds of

feet down in the valley from its vantage point.

There are a lot of birds here at the Sankul and you can see lots of parrots especially. On our last day, the local "Korku" tribe put up an impromptu Dance show at the request of a group of guests who were there with their families. It was a beautiful night and full of vigor. One can see how a lot of these dances may have come to us over time. One of their dances was remarkably like Gujarati Garba and their women too wear their sarees in that fashion indicating that maybe the Gujarati style of wearing sarees must come from the connection with the Adivasi community in earlier times. Their

© Jayesh Shah Hyderabad

traditional dance has drums beats, Bansuri and lot of vocal singing.

After spending three nights here, I was once again on the move to my penultimate stop on my first trip to Melghat. This was Semadoh, again on the banks of a river. I arrived and was lucky to find a guide at the Safari window and off we went on the safari which goes into Kolkas via the Sipna Gate. Here too, saw some deer and Gaur as well as a couple of Forest Owlets in their nest. Make sure to tell the guide of your interests and they will pretty much try to show you what you like most. It is amazing how they are able to spot animals and birds even in low light and in shadows.

Next day, I was off to my last

stop which was Kolkas (Rs. 1500 to Rs 2000 per night). Kolkas is really very beautiful, and this is where Mrs. Indira Gandhi, erstwhile PM of India stayed long back and declared Melghat a special Tiger reserve. On arrival saw a lot of birds to begin with as well as Monkeys. Here they have an Elephant Safari and when I walked up to Upper Kolkas saw lots of Alexander Parrots.

I was fortunate to see the resident Serpent Eagle sitting majestically on its regular perch overlooking the river.

There is a large group of these birds which nest right on the top of the trees in Upper Kolkas where the VIP Guest House is.

Next day in the morning I chose to go on a trek with their resident electrician who also is a Guide. Right

into the trek, we saw a spotted Deer staring at us right in the middle of the track. We then saw a Sambar and as we moved into denser forest, some signs of a Sloth Bear foot prints and digging. I understand that bears are far more dangerous than the Big Cats, especially mothers with young ones in tow.

After the Elephants finish their safari, their Mahouts take them to the river to drink and play in the water.

Spotted Deer

© Jayesh Shah Hyderabad

At the Guest house in Lower Kolkas where I stayed, there were a lot of birds and a family of Langurs and other monkeys were always seen inside the Guest house garden and lawns.

From Kolkas I went back to pick up the Missus(wife) from Badnera Station, the closest rail head in Amravati and then we came back to Shahnur together after

spending some time in Amravati and Katepurna, another sanctuary now under Melghat Tiger Reserve. On this trip we did Harisal and Chaurakund in Melghat additionally after starting with Shahnur and then Dhakna.

Harisal is another beautiful place and has a great Lake where one can Kayak. They have a big herb garden which introduces us to some

of the herbs found in that area. We went on a safari here and were lucky to see the Chausingha deer. There was surely a Leopard on the prowl, but we did not get lucky to see the same. The excitement is palpable in such cases. (Even on the Shahnur safari we saw Sambar and Langurs

calling out but did not see the Tiger on the move). At Harisal we chose to stay at the Eco Hut which is a hut made with Bamboo and though a bit unkempt gave you an idea of how cool and ecologically sound these structures are. (Rs. 2000 per night).

From Harisal we went to Chaurakund our last stop. You can learn more about Chaurakund from Prachi Mehta's article in the October issue. In Chaurakund we did the Rangubeli safari. This was the most different and we saw a lot of birds as well as Owls but could not simply get them on camera. Got some beautiful sunset shots here and at the Rangubeli end we can go and see the River Tapi. On the other side lies Madhya Pradesh.

For those of you with an interest in Astro Photography, Chaurakund as well as the other places are great because there is not much light, but especially Chaurakund. I spent some time learning how to take long exposure night sky pictures and must say that was quite interesting though the nights were really very cold. The villagers were all up in their fields till about 2AM to ensure that Wild Boar did not come into the fields and eat their crops.

My recommendations to those who have time – do all the places but if you do not have time then certainly do Shahnur, Amzari or Chikaldhara and one English Guest house stay at Kolkas or Dhakna. For solitude Tarubanda is the place to go. For me I intend to visit all these again and again and hope someday to meet the King. But I enjoy all that is on offer, even the trees or for that matter the various spider Webs built by the variety of spiders found here. Or just seeing leaves falling down, one after the other, turning the forest floor into a carpet of leaves is by itself a beautiful and relaxing experience.

Trust this has been an interesting read for you as it has been an interesting write up for me. For the pictures I use a Nikon D 750 with a 200-500 Zoom telephoto. The Korku Dance video was shot with the same camera with a AFS 17-35 F2.8 focal length. Couple of pictures were taken with my Samsung Galaxy 8 (Kuntala Waterfalls& Anant Heritage Villa).

WILD MELGHAT e-Magazine

Wild Cats of Melghat Tiger Reserve

 PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.

Melghat Ecotourism “A Treasure Opened Up”

Sanjay Pimple

Melghat Tiger Reserve
Amravati

Melghat Tiger Reserve is The Land of Elusive Tigers, Mystic Forest, Heritage, one may feel tranquillity, one may feel burst of excitement or thrill. I am not an NGO, I have been visiting Melghat since 1976 (I was 10 yrs old at that time). I fell in love with Melghat when I 1st visited it in 1976, since then I always try to find an opportunity to visit Melghat, even at the age of 54 yrs with same love and feelings, I have dedicated all my time to Melghat after my Job as a Senior Executive in a Pharma Co., during these 45 yrs I have had many opportunities to experience and learn Melghat some

of them were 9 times tiger and many wildlife sightings, working with Wildlife Institute of India on Camera Trap Tiger study, Line Transact, Scat study, Study of Herbivores and Carnivores Life in Melghat, Fire Line, Staying with Korku Tribals, during this journey I had an opportunity to work with the best known forest officers of Melghat Mr. Nitin Kakodkar, Mr. Ravindra Wankhede, Ms. Imtiena Ao, Mr. Srinivasa Reddy, Mr. Tongo and RFOs. I must say knowledge of forest guards and tribals helped me a lot.

After having such a splendid experience and learning on Melghat

now I prefer to visit Melghat through Melghat Ecotourism, I must say Melghat Ecotourism is a great opportunity to experience and feel “The Land of Elusive Tigers, Mystic Forest, Heritage, one may feel tranquillity, one may feel burst of excitement or thrill”. I am thankful to all those Officers for making Melghat Ecotourism a reality, it's a treasure opened up with Ecotourism facilities available in Tough and Rustic conditions of Melghat I must say facilities are comfortable and basic in nature suiting the forest atmosphere where it is located, results of dedicated professional approach to develop Ecotourism in Melghat can be seen at Kaulkaj, Semadoh, Amzhari, Shanoor, Harisal Ecotourism Complex, One must experience beauty and heritage of British built Rest Houses like Tarubnda, Dhakana, Rangubeli, Hatru, Makhla and Raipur

Melghat Ecotourism has opened the doors to the hidden treasures of Mother Nature, I must say “Melghat is a Living Being”, one must respect its Integrity and Purity.

WILD MELGHAT e-Magazine

British Era Rest Houses in Melghat Tiger Reserve

 PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.

Vairat Computer Education Institute, Chikhaldara

Kalyani Vinod Lande

MSCIT Trainer,
Chikhaldara

In our institute, we provide quality education on computer skills. It covers the basic concepts, terminology & a large number of interesting & helpful applications of information technology in everyday life. This scheme for those students who belong to buffer zones in Melghat Tiger Reserve.

The Maharashtra State Certificate in Information Technology (MSCIT) conducts a three-month computer literacy course this course is provided to students and gives them a certificate of MKCL. There is no fee charged by the students for this course. All activities related to training center is in under forest department.

Why is our training center called Vairat Training Center? Because Chikhaldara is famous for its Vairat Shikhar. Vairat Shikhar is a high peak in the Satpura range. There is no problem in saying that the purpose behind this is to make the students in the training center soar like this peak.

Vairat computer training center comes under Melghat Tiger Project. Melghat Tiger Project has different divisions. Among them, the vairat training center is located in the gugamal wildlife division of chikhaldara.

Expenses incurred for a training center and MSCIT course are all funded by the Melghat tiger project. The remaining Capital of the forest department is being provided for this project.

Chikhaldara is known as the paradise of Vidarbha and tourists flock here to visit this paradise. As tourists come here, tourism is increasing day by day. You will find new activities at Chikhaldara. The money that comes to the Forest Department from this tourism is

provided to the computer training center.

Vairat training center is situated in a hilly terrain & scenic place at rest house of the forest department, chikhaldara in between Satpura mountain range. Chikhaldara is located in Amravati District, Maharashtra.

There is no computer training center is available in any of the villages around chikhaldara. Students had to travel 30 to 40 kilometers to learn computers course but not anymore these students are being given free MSCIT training at vairat training center chikhaldara.

The inhabitants are mainly tribal, largely of the korku tribe (80%) & other like Gond, Balai, Gawali etc. The students here did not have computer knowledge due to lack of facilities. But now with the training, the same students can handle computers easily. Tribal students here rarely participate in this type of activity. Yet the efforts of the Forest Department here inspired those students to take this course. And I met their parents and encouraged them about how important it is to learn computers.

The students are given skills such as Microsoft Office Word, Excel, PowerPoint for making presentations, Internet accessing, e-learning, e-commerce, online form filling etc., which are required in daily life. At the same time, students are being trained to increase their typing speed so that if they need a job in a big city, they can work there faster.

Along with computer training, the student is instructed to be humble and loving in his dealings with others in his daily life and also to be taught the lessons of humanity.

Melghat is an incredible part

of nature, you know, but the task of preserving and preserving this nature is the responsibility of the new generation. Due to this initiative, the students as well as the tourists present there realized the need for this nature and felt that they should contribute to the preservation of this nature.

Today Computer literacy is an essential educational requirement for any student. Computer and the internet have transformed our lives and opened up avenues in knowledge information work employment, business,

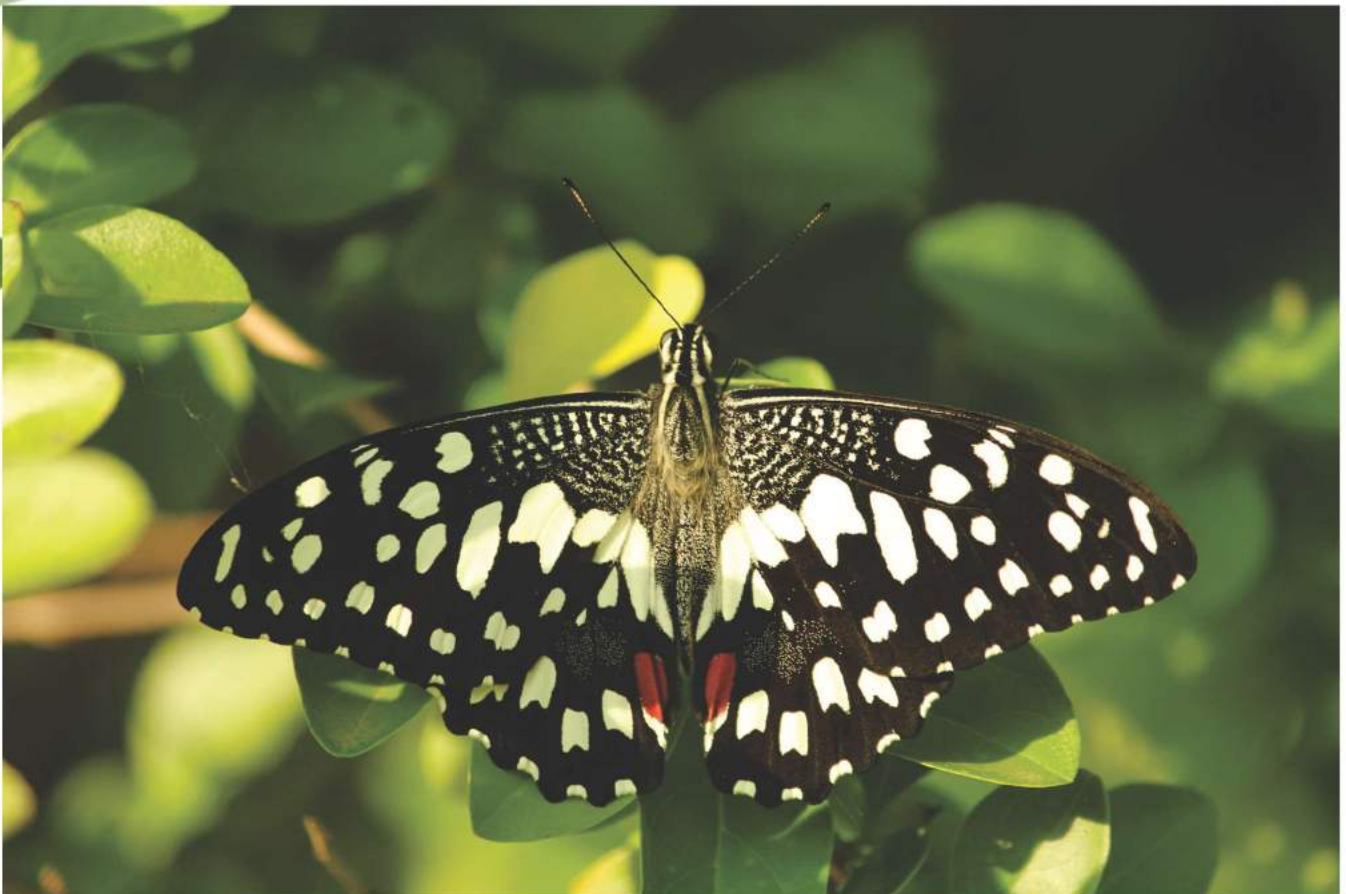
entertainment & communication. Information technology literacy has become essential for survival & growth in the knowledge society and advancement in the career path. That is why we have set up this project for students in this remote area. They can't pay computer course fees & it is not possible for students to cover such a distance to do a computer course considering these matters, the project was started by Melghat Tiger Project to give them a free quality education & also with authorized certification.

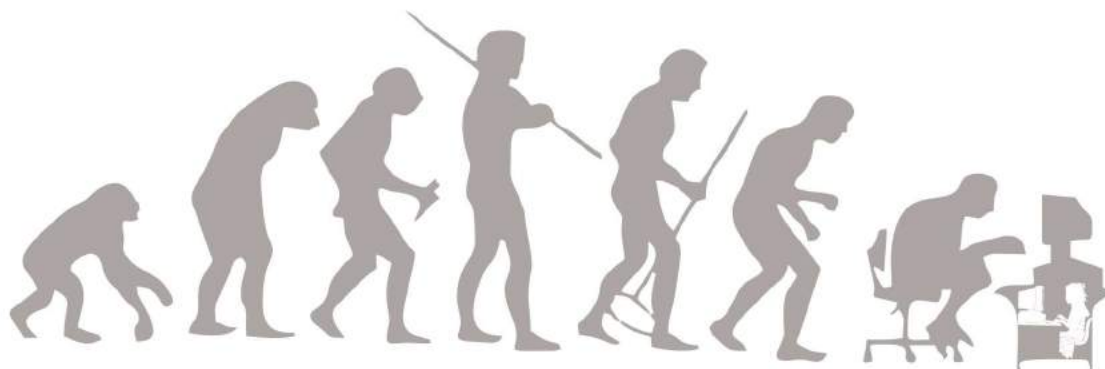
WILD MELGHAT e-Magazine

Butterflies of Melghat Tiger Reserve

 PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.

Empowering local youth in buffer villages of Melghat Tiger Reserve with Skills in Computer Training

Prafulla Sawarkar

Livelihood Expert,
MTR, Amravati.

Melghat Tiger Reserve was notified on 22/02/1974. MTR is amongst the first nine tiger reserves of India created under the Project Tiger Mission.

Melghat Tiger Reserve is one of the largest tiger reserves of India, which is geographically spread over the 2768 sq.km lying in four wildlife divisions. The critical tiger habitat / core area of tiger reserve is 1500.50 sq.km and buffer zone is 1268.3 sq.km.

According to the report by NTCA, in 2018 more than 50 tigers are present in MTR. The increase in tiger number is due to the hard work to undertake various conservation activities such as protection, livelihood management, research,

awareness and most importantly, voluntary resettlement of villages from core area.

Providing sustainable livelihood to local communities is an important for conservation forest and wildlife. These tribal communities living near forest areas are directly or indirectly depend on the forest and forest products. For livelihood, many are also dependent upon MREGS work and other works from the forest department. Providing skilled education is a challenge in Melghat. Infra structural limitations and remoteness of villages added with poverty lead to higher rate of dropouts after completing schooling. This leads to unemployment to locals which is the greatest bane of these forests. Unemployment among community affects the forest ecosystem through various anthropogenic activities.

To overcome these challenges and reduce their dependency on forest and to involve them in protection & conservation of forest wildlife, the Melghat Tiger Conservation Foundation runs

various skill development and job oriented programme, to the youth and imparting skill in operating computer by establishing the computer training centers is one of them.

Melghat Tiger Conservation Foundation has established four Computer Training Centers in places like Harisal, Chikhaldara, Vastapur & Shahanoor villages which impart MH-CIT (Maharashtra State Certificate in Information Technology) certified courses of Government of Maharashtra. MS-CIT courses are very important for government, semi government, private jobs and jobs as data entry operators.

Computer Training Centre of Melghat Tiger Reserve

Sr. No.	Computer Centre	No of Student got training	Total Village getting benefitted
1.	Harisal	116	14
2.	Chikhaldara	73	07
3.	Vastapur	35	04
4.	Shahanoor	30	04
		254	29

MS-CIT				
Our MS-CIT TOP 10 Toper				
				
Anil Bhambhani	Anand Singh	Anshu Choudhary	Anshu Choudhary	Anshu Choudhary
95%	95%	95%	95%	95%
				
Priya Wankar	Divya	Anshu Choudhary	Anshu Choudhary	Anshu Choudhary
95%	95%	95%	95%	95%

Harisal Computer Training Centre

It is pioneer computer training centre of Melghat tiger reserve and it is located in digital village of Harisal. This centre inaugurated in November 2019 and first batch was started with 38 students and all students of 1st Batch passed the MH-CIT examination with distinction. Till date 2nd Batches are over and 3rd Batch is in progress. Total 116 students participated in computer training centre at Harisal from 14 villages of Melghat Tiger Reserve.

Sr.	Village	Student's
1.	Harisal	54
2.	Chikhali	16
3.	Chourakund	09
4.	Maangiya	07
5.	Tarubanda	07
6.	Patkahu	07
7.	Roro	04
8.	Kesarpur	03
9.	Bhiroja	03
10.	Sosokheda	02
11.	Malur Forest	01
12.	Chitri	01
13.	Zilpi	01
14.	Potilawa	01
	14	116

Chikhldara Computer Training Centre

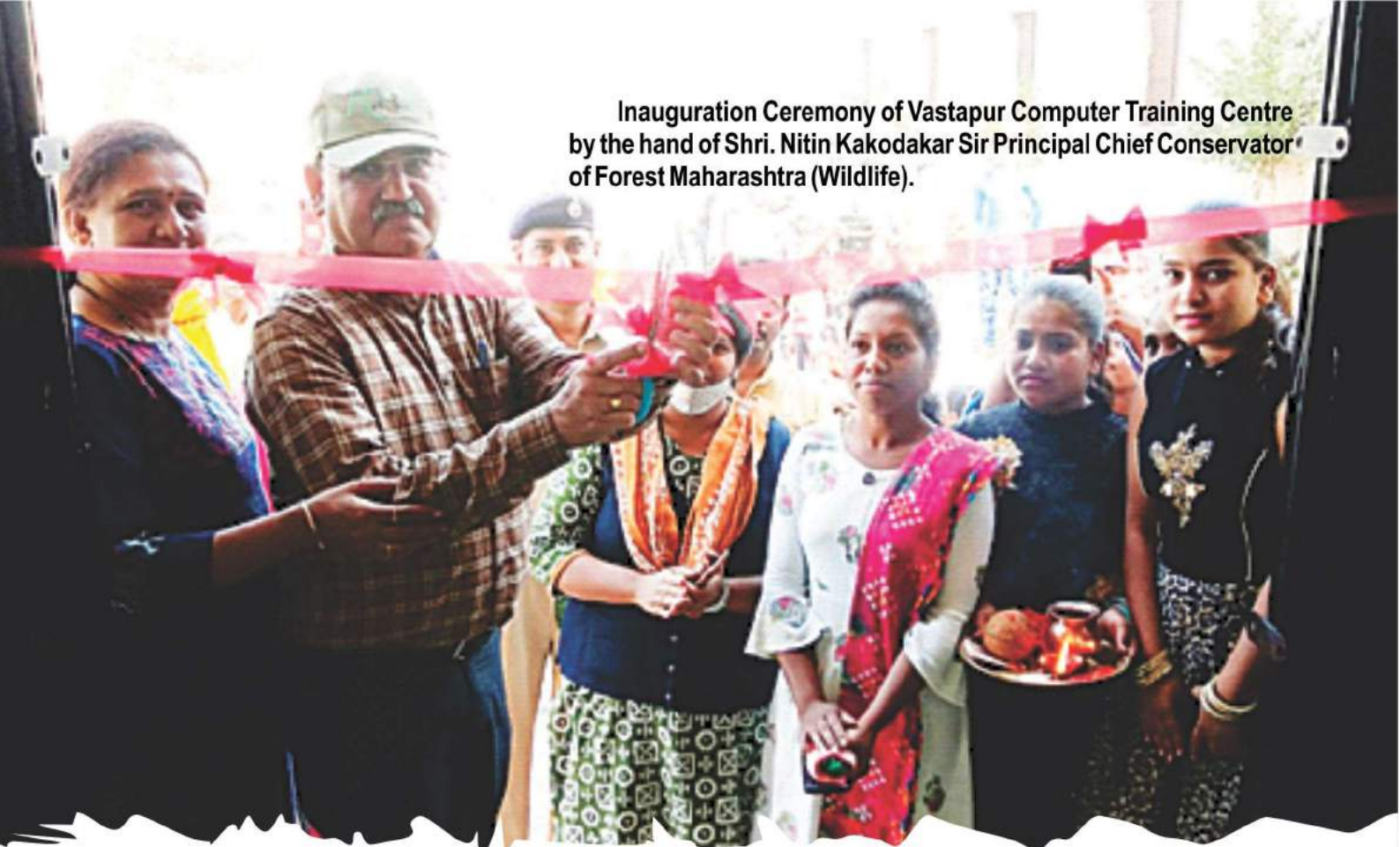
This is second computer training centre established by Melghat Tiger Conservation Foundation.

Total 73 students participated from 7 villages in this centre, out of it 36 students present in running batch.

Sr.	Village	Students
1.	Aladoh	12
2.	Lavaada	11
3.	Pandhari	10
4.	Shahapur	11
5.	Tetu	02
6.	Chikhaldara	25
7.	Aamzari	02
		73

Inauguration Ceremony of Vastapur Computer Training Centre by the hand of Shri. Nitin Kakodkar Sir Principal Chief Conservator of Forest Maharashtra (Wildlife).

Vastapur Computer Training Centre

This is newly open centre by Melghat Tiger Conservation Foundation at Vastapur village at Jamali range in Melghat Wildlife Division. First batch has start with 35 students.

Sr.	Village	Student
1.	Vastapur	22
2.	Jamali	05
3.	Kulagana	05
4.	Somwarkheda	03
	4	35

Shahanoor Computer Training Centre

This is newly open centre by Melghat Tiger Conservation Foundation at Shahanoor village at Narnala Sanctuary in Akot Wildlife Division. First batch has start with 30 students.

Sr.	Village	Student
1.	Shahanoor	10
2.	Dharul	14
3.	Gullarghat	03
4.	Amona	03
	4	30

Conservation activities by participant students

Vastapur
Computer Training Centre,
 Field visit of students at forest
 and understanding to the work of
 forest department.

Chikhaldara
Computer Trainig Centre
 Cleaning the wildlife zone by
 ths students at Chikhldara

Harisal
Computer Training Centre
 Field visit at forest and
 understanding the role and
 responsibility of forest departent

Film Show on conservation of
 forest and wildlife

For awareness to the students
 about bird, students made water
 fitter for bird in summer.

WILD MELGHAT e-Magazine

Adventure Activities of Melghat Tiger Reserve

 PLEASE SCAN the photo using the Google app ARLoopa to watch the video.

जादुई भेट

आशिष ज्ञानेश्वर दमाहे

मेळघाट प्रेमी

अमरावती

चला चला दिवाळी झाली, मेळघाट सफारी ची वेळ आली. खरतर आम्ही अमरावती कर खूप नशीबवान आहोत की आम्हाला मेळघाट सारख्या अतिशय समृद्ध व जैवविविधतेने नटलेल्या घनदाट जंगलांचा ठेवा आम्हाला मिळाला आहे. मेळघाटचे हे जंगल निसर्ग रूपी जादूगाराचा जादूचा खजिनाच आहे म्हणा ना. कोरणा च्या पार्श्वभूमीवर असलेल्या लोक डाऊनलोड नंतर आता कुठे सर्व परिस्थिती पूर्वपदावर येण्यास सुरुवात

झाली आहे, त्या अनुषंगाने आम्ही वन्यजीवप्रेमी खूप दिवसापासून जंगलात सफारी साठी जायला कधी मिळते याची वाट बघत होतो. आता सफारीला परवानगी मिळाल्यानंतर पुर्ण काळजी घेऊन मी आणि वैभव फुलारी सर जंगल सफारीला जायचं ठरवलं. तसं जंगल भ्रमंतीला जाण्याकरता हाडाचा वन्यजीवप्रेमी भेटलं तुरळकच परंतु वैभव फुलारी सरांच्या रूपाने एक सांगला साथीदार मला मिळाला आणि मेळघाट फिरण्यासाठी दिवस निश्चित केला. ठरल्या प्रमाणे सकाळी ९ ला

सफारी साठी निघालो सफारी करिता जायचं कुठे हे मात्र ठरेना. ढाकणा सफारी? की मग ठरवलं की ढाकणा जायचं. तसं ढाकण्याचे जंगल आणि त्याबाबत विशेष काही माहिती नव्हतं ढाकणा वनपरिक्षेत्र अधिकारी हिरालाल चौधरी सर हे ढाकण्याच्या जंगलांच्या बाबतीत आणि तेथील वन्यजीवांच्या बाबतीत आपले वेगवेगळे अनुभव लिहितात तसेच त्यांचे लेख विविध वृत्तपत्रातून वाचले होते. त्यामुळे आपसूकच या जंगलाबाबत उत्सुकता होती. त्यामुळे मग आम्ही ढाकणा जायचा निर्णय घेतला. अमरावतीहून सकाळी निघालो तोच रस्त्यात पाऊस सुरू झाला त्यामुळे साहजिकच आमच्या आजच्या सफारीवर पाणी फिरणार असं वाटलं आणि मूड खराब झाला. वैभव सर बोलले “कस करायचं?” मी म्हटलं “जायचं म्हणजे जायचं फक्त सफारी मध्ये पाऊस नको बस” मी चौधरी सरांना व्हाट्सअप व्दारे विचारलं की “पाऊस बंद झाला किंवा कसं” तर सर म्हटले “सकाळी थोडा पाऊस झाला पण तुम्ही या भेटु आपण”. तसं सरांना मी प्रत्यक्ष भेटलो

नव्हतो. गप्पा गोष्टी करत घाट वळणाच्या रस्त्याने हिरव्या गर्द वनराईतुन आम्ही जात होतो. राजदेवबाबा नाका पार करताच रस्त्याच्या दुतर्फा ८-१० फुट उंच वाढलेले गवत जणू आमच्या स्वागतासाठीच उभे होते. आम्ही दुपारचे १.३० च्या सुमारास ढाकणा पोचलो. ढाकणा फॉरेस्ट ऑफीस ला भेट दिली. श्री. हिरालाल चौधरी सर (वनपरिक्षेत्र अधिकारी मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प, ढाकणा) भेटले. नावावरून व त्यांच्या लेखावरून असं वाटलं होतं की अतिशय अनुभवी चाळिशीतील अधिकारी असतील परंतु सरांना प्रत्यक्ष भेटल्यावर सगळे अंदाज फोल ठरले. तरुण तडफदार हाडाचा जंगल प्रेमी अधिकारी भेटला. आम्ही संराशी थोड्या गप्पा मारल्या आणि विचारलं "साईटिंग होईल का?" सर लगेच उत्तरले "जा तुम्ही नक्की दिसले". दोन वर्षांपूर्वीच सरांनी डोलार गावाचे पुर्नवसन करून तेथे वन्यजीवांकरीता कुरण विकास व पाणवठे तयार केले असल्याने तेथे प्राणी नक्की दिसतात असे सांगितले. सरांनी गाईड दिला

आणि आम्ही निघाली सफारी ला जंगलाचा रस्ता तसा बरा होतं आमची अल्टो गाडी असल्यामुळे नदी मधून गाडी निघत नव्हती २ किलोमीटर पासून परत याव लागले मग चौधरी सरांची भेट घेतली सरांनी गाईड ला सांगितलं "अच्छे रस्ते से लेके जाओ" मग पुन्हा सफारीला निघालो भांडूम-दाभिया मार्गाने दाभिया गेट पासून जवळ पास २.५ किलोमीटर पोचत नाही तेवढ्यात गाईड एकदम बोलला, "सर वो देखो", "कहा है" मला १ मिनिट काही दिसलं नाही कारण सोनेरी सूर्य चे सोनेरी किरण सोनेरी गवता पडलेले असल्यामुळे एक तगडा, रुबाबदार आणि चकाकणारा बिबट्या हा एक रूप झाला होता. तसेच कॅमेरा मध्ये त्याला कैद केले. जसा तो आमच्या कडे भेदक नजरेने बघत होता तसा मला एक गाणं आठवलं "इन आँखों की मस्ती के मस्ताने हजारों हैं..." ४-५ मिनिटे महाशयांनी आम्हाला दर्शन घडले आणि मग ऐटीत तो जंगलातील गवतात नाहिसा झाला. त्याच ते रुबाबदार रूप आमच्या स्मृती पटलावर कायमच कोरल गेले. त्याचा राम राम घेऊन मग

आम्ही डोलार कॅम्प ला आलो तिथे श्री जोल्हे साहेब भेटले त्यांना सांगितलं बिबट्या दिसला सर आनंदी होऊन बोलले, "नशीबवान आहात तुम्ही". खूपच छान असा डोलार चा परिसर आहे. वाटत नव्हते की येथे दोन वर्षांपूर्वी गाव होते म्हणून. मस्त मोठ मोठी गवताळ कुरण दिसत होती सहाजिकच चौधरी सर आणि त्यांच्या टीमने मोठी मेहनत घेतल्याचा हा परिणाम होता. परत येतांना वनपरिक्षेत्र अधिकारी साहेबांची भेट घेतली सोबत जंगला बदल चर्चा झाली साहेबांनी डोलार पुनर्वनाबाबत माहीत दिली या जंगलात झीरो फायर आहे हे सगळं श्रेय फक्त श्री. हिरालाल चौधरी साहेबांना व त्यांच्या वन कर्मचाऱ्यांना जात असे अधिकारी मेळघाट ला भेटणं हे मेळघाट चे नशिबच. निसर्ग व वन्यजीव प्रेमींनी एकदा तरी ढाकणा सफारी ला भेट द्यावी. खूप छान आणि सुंदर असं हे जंगल आहे. आमच्या आजच्या जंगल सफारी त बिबट्या चे दर्शन आणि चौधरी सरांची भेट म्हणजे सोने पे सुहागा अस झाले.

WILD MELGHAT e-Magazine

Deers of Melghat Tiger Reserve

 PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.

घाटांचा मेळ-मेळघाट

अनुज सुरेश खरे

सदस्य,

महाराष्ट्र राज्य वन्यजीव सल्लागार मंडळ

पांडवांचा अज्ञातवास सुरु होता.

विराट राजाच्या आश्रयाला आलेले पांडव आणि द्रौपदी नाव आणि वेष बदलून विराटनगरीत राहत होते. बारा वर्षांचा वनवास संपला होता. पण एक वर्षाचा अतिशय खडतर असा हा अज्ञातवासाचा काळ शिल्लक होता. या काळात कोणीही या सहापैकी कोणालाही ओळखलं तरी पुन्हा बारा वर्ष वनवास भोगायचा अशी अट काँरवांनी द्यूतप्रसंगी ठेवलेली होती. अत्यंत

कठीण असं हे वर्ष संपत आलं होतं, पण तितक्यात महाराणी सुदेष्णाच्या भावाची, कीचकाची नजर तिची दासी बनून राहिलेल्या सैरंधीवर म्हणजेच द्रौपदीवर पडली. द्रौपदीच्या सौंदर्याने वेड्या झालेल्या कीचकाने द्रौपदीला त्रास देणे सुरु केले. द्रौपदीने हे संकट विराटाच्या मुदपाकखान्याचा आचारी बनलेल्या 'बल्लव' म्हणजेच भीमाला सांगितले. भीमाने तिला आश्वस्त केले की तू कीचकाला रात्री नृत्यशाळेत

बोलाव मी त्याचा समाचार घेतो. ठरल्याप्रमाणे कीचक तेथे गेला असता भीमाने कीचकाचा वध करून त्याला एका दरीत टाकले. पुढे या दरीला 'कीचकदरा' असे नाव पडले. ही सगळी पौराणिक कथा सांगण्यामागे उद्देश एवढाच की अगदी पुराणकाळाचा इतिहास लाभलेल्या ज्या अनेक जागा महाराष्ट्रात आहेत त्यापैकीच ही एक जागा. पुढे या जागेच्या नावाचा अपभ्रंश झाला आणि 'कीचकदरा' याचे नाव झाले 'चिखलदरा'. कीचकाला ठार मारल्यावर भीमाने ज्या कुंडात हात धुतले अशी कथा आहे त्या कुंडाला आजही 'भीमकुंड' म्हणून ओळखले जाते.

असा अगदी पौराणिक वसा जपणाऱ्या या स्थळाने आणखी एक वारसा आजही जपलाय. आजही एक वैभव टिकवून ठेवलय. ते म्हणजे 'व्याघ्र वैभव'. अतिशय विलक्षण भूभागासाठी प्रसिध्द असलेला 'मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प' महाभारतातल्या या कथेचा साक्षीदार आहे असं म्हणायला हरकत नाही. विसाव्या शतकाच्या सुरुवातीस भारतात वाघांची संख्या सुमारे एक लाख

होती असे म्हणले जाते. पुढे इंग्रजांनी आणि राजे महाराजांना शौर्याचे प्रतिक म्हणून वाघांची अगणित शिकार केली. स्वातंत्र्योत्तर काळातही परिस्थितीत फारसा फरक पडला नाही. आणि अवयवांच्या चोरट्या व्यापारासाठी वाघांची शिकार होतच राहिली. १९७० सालच्या दरम्यान वाघांची संख्या केवळ १७०० च्या आसपास आली. या अधोगतीला एका पोलादी स्त्रीने आवर घातला. त्या म्हणजे भारताच्या माजी पंतप्रधान स्व. इंदिरा गांधी. त्यांच्या प्रयत्नांची आणि पुढाकाराने १९७३ साली भारतातील नऊ जंगलांना 'व्याघ्र प्रकल्प' म्हणून दर्जा देण्यात आला. 'मेळघाट' हा त्याच नऊ व्याघ्र प्रकल्पापैकी एक. महाराष्ट्रातील सर्वात पहिला व्याघ्र प्रकल्प, मेळघाटाची भौगोलिक विविधता अफाट आहे. भूप्रदेशाबाबतीत एवढी विविधता असूनही आजही मेळघाटला वाघांची संख्या मोठ्या प्रमाणावर आहे हा एक निसर्गाचा चमत्कारच म्हणावा लागेल.

'मेळघाट' म्हणजे घाटांचा मेळ. मेळघाट सातपुडा-मैकल या भूप्रदेशातील सातपुडा पर्वत रांगांच्या

कुशीत वसलं आहे. सातपुडा रांगांपैकी गाविलगड ही रांग येथे पूर्व पश्चिम अशी पसरली आहे. मेळघाट हा व्याघ्र प्रकल्प या रांगांच्या उत्तरेला आहे. 'वैराट' हे व्याघ्र प्रकल्पातील सर्वात उंचीवरचे ठिकाण समुद्रसपाटीपासून ११७८ मी. उंचीवर आहे. मेळघाट हा दऱ्या-खोऱ्या, घनदाट जंगलांचा प्रदेश. 'सिपना' ही मेळघाटातील महत्त्वाची नदी. सिपना या शब्दाचा अर्थ साग. सागाची झाडं मेळघाटमध्ये मोठ्या प्रमाणावर आहेत. त्यामुळे या झाडांमधून वाहणाऱ्या या नदीला 'सिपना' असं नाव पडलं. याशिवाय खंडू, खापर, गाडगा आणि डोलार या आणखी चार नद्या मेळघाटमधून वाहतात. सिपनासह या चार नद्याही पुढे तापी नदीला मिळतात. मेळघाटमध्ये चिखलदरा, चीलदरी, पातुल्डा आणि गुगामल ही अतिशय दुर्गम ठिकाणे. शिवाय मेळघाटमध्ये नर्नाळा नावाचा किल्ला आहे. हा वनदुर्ग आहे. म्हणजे त्याच्या सर्व बाजूला घनदाट जंगल आहे.

मेळघाटामध्ये एका अत्यंत दुर्मिळ घुबडाचा आढळ आहे. ते म्हणजे Forest Owlet. पूर्वी हा पक्षी मध्य प्रदेश व

महाराष्ट्र येथे मोठ्या संख्येने आढळत असे पण नंतरच्या काळात हा पक्षी नामशेष म्हणून घोषित करण्यात आला. साधारणपणे दिवसा सक्रीय असणाऱ्या या पक्ष्याचा शोध रात्रीच्या वेळी घेतला गेल्यामुळे मेळघाटमध्ये त्याचा असणारा वावर निदर्शनात आला नाही. १९९७ साली तो दृष्टीस पडल्यावर त्याचा पुन्हा शोध घेण्यात आला. आणि त्याची पुन्हा नोंद करण्यात आली. या पक्ष्याला मराठीमध्ये वनपिंगळा असे म्हणतात. गडद करडा-तपकिरी रंग असलेला हा पक्षी साधारणतः सालुंदी एवढा आहे. याच्या कपाळावर आणि पाठीवर अगदीच अस्पष्ट ठिपके असतात. पंख आणि शेपटीवर रूंद तपकिरी-काळपट आणि पांढरे पट्टे असतात. छातीचा रंग गडद तपकिरी असून छातीच्या वरील भागावर पांढरे पट्टे असतात. पोटाकडील भाग पांढरा स्वच्छ असतो. उंदीर, कीटक, पाली, सरडे हे मुख्य खाद्य असणारा हा पक्षी कधी कधी छोट्या पक्ष्यांचीही शिकार करतो. पानझडी जंगलात याचे वसतीस्थान आहे. सागवानबहुल पानगळी जंगल असलेल्या मेळघाटमध्ये या पक्ष्याची संख्या

लक्षणीय आहे. मेळघाटमध्ये हा पक्षी नर्नाळा, वान, तोरणमाळ, चौराकुंड या भागात सापडतो. डॉ. प्राची मेहता यांच्या संस्थेमार्फत या वनपिंगळ्यावर शास्त्रीय अभ्यास मेळघाटमध्ये सुरू आहे. या अभ्यासाद्वारे या पक्ष्याच्या संवर्धनाचे यशस्वी प्रयत्न सुरू आहेत.

मेळघाटच्या जंगलाला माझ्या मनात विशिष्ट स्थान आहे. एकतर मी पाहिलेलं हे पहीलं जंगल. त्यामुळे या जंगलाने मला खूप गोष्टी शिकवल्या. चिक्कार अनुभव दिले. इथे मी अगदी सगळ्या ऋतूत मनसोक्त भटकलो. निसर्गाचा कोरडा चेहारा बघितला, कुडकुडायला लावणारी थंडी बघितली आणि निसर्गाचं सौंदर्यही. इथल्या सातपुड्याच्या डोंगररांगा, उंच उंच शिखरं, तळ दिसणार नाहीत अश्या दऱ्या, त्यांच्या पाठीवर पसरलेलं विस्तीर्ण जंगल, नजर जाईल तिथे दिसणारं घनदाट अरण्य, मोठमोठी गवताळ कुरणं, प्रचंड आवाज करत डोंगरावरून खाली उड्या मारणारं नद्यांचं अवखळ पाणी, नागासारख्या चालीने जाणारी सिपना नदी आणि या सर्वात ठायी भरलेली जैवविविधता

यामुळे मी मेळघाटकडे अक्षरशः ओढला जातो. वर्षातून एकदातरी इथे आल्याशिवाय मला चैन पडत नाही. इथे आलो की मग जाणवतं की आपल्यावर निसर्गाचा किती वरदहस्त आहे ते. निसर्गाने आपल्यावर वेगवेगळ्या रंगांची उधळण केली आहे. त्या रंगात रंगून जायचं की आपला वेगळा रंग दाखवायचा हे आपल्या हातात आहे. निसर्ग सतत आपल्यावर अमृतवर्षाव करत आला आहे. त्याच्या या बरसणान्या धारात चिंब भिजायचं की कोरडं पाषाण बनून राहायचं हे आपण ठरवायचं आहे. त्याचा हात हातात घेतला की आपल्या जीवनाच्या प्रवासाला खरी मजा येईल. हात सोडला तर मात्र ही दूर जाणारी कदाचित आपल्याला वाळवंटाकडेच घेऊन जाईल.

कसे जालं? - पुणे-बडनेरा-मेळघाट भेट देण्यास उत्तम हंगाम - ऑक्टोबर ते जून

काय पाहू शकाल? -

सरस्तन प्राणी :- मुंगूस, जवादी मांजर, उदमांजर, खवल्या मांजर, साळींदर, ससा, वानर, रानकुत्री, चांदी अस्वल, रानडुक्कर, अस्वल, गवा, रानमांजर,

चितळ, सांबर, भेकर, दुर्मिळ पिसोरी हरीण, नीलगाय, चौशिंगा, बिबट्या, पट्टेरी वाघ, पखमांजर इ.

पक्षी :- तुरेबाज व्याध, शिक्रा, मोहोळ घार, कापशी घार, मत्स्य घुबड, कंठेरी शिंगळा घुबड, गव्हाणी घुबड, पिंगळा, वनपिंगळा, मत्स्य गरुड, कोतवाल, कुरटुक, सुर्यपक्षी, स्वर्गीय नर्तक, नवरंग, सुतारपक्षी इ.

सरपटणारे प्राणी :- मगर, कासव, पाल, गेको, सरडा, घोरपड, सापसुरळी, वाळा, डुरक्या घोणस, अजगर, दुतोंड्या, तस्कर, धामण, धुळ नागीण, कवड्या कुकरी, गवत्या, पाणदिवड, नानेटी, मांजऱ्या, चापडा, नाग, फुरसे, मण्यार, घोणस इ.

वृक्ष :- साग, ऐन, अर्जुन, बेहडा, बिजा, भेरा, बोर, बेल, चीचवा, धावडा, कुसुम, मोह, मोवई, रोहन, सालई, करू, सावर, शिसम, शिवण, सूर्या, तेंदू इ.

WILD **MELGHAT** e-Magazine

Rivers of Melghat Tiger Reserve

**PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.**

मेरे सपनों का मेलघाट

अंबुज जैन

इंदौर (मध्य प्रदेश)

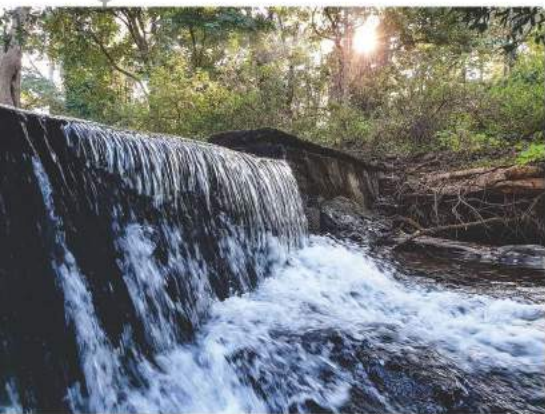
ही इस जगह को अन्य बाघ प्रकल्पों से अलग करते हैं। पर्यटकों के लिए सुविधाओं से परिपूर्ण, मलेघाट सम्पूर्ण भारत का इकलौता ऐसा बाघ प्रकल्प है जहाँ जंगल सफारी, हाथी सफारी, Kayaking, नाईट सफारी, एडवेंचर एक्टिविटी और मचान पे रहने जैसी गतिविधियाँ होती हैं। नैसर्गिक सुंदरता और ऐतिहासिक धरोहरों को संजोये यह जगह किसी सपनों की दुनिया जैसी लगती है।

आप सभी से एक किरस्सा साझा करना चाहता हूँ। सन २०१२ की बात है, मैं अपने मित्र के साथ मेलघाट की सफारी पर आया हुआ था और दिनभर घूमने के बाद भी हमे कोई बड़ा जानवर नहीं दिखा था। ठण्ड का मौसम था इसलिए अँधेरा उन दिनों जल्दी हुआ करता था। शाम की सफारी करके हम वापस लौट रहे थे और अचानक से ही लगभग १०० मीटर की दुरी पर मुझे रोड पर कोई आकृति दिखी। मेरे साथ बैठे हुए दोस्त को लगा की वो कोई श्वान है पर हमारे गाइड सुनील चिल्लाया की “साहिब ते बिबट आहे”!!! बस इतना

दोस्तों मेलघाट टाइगर रिजर्व पिछले १० सालों से मेरे दिलो-दिमाग पर छाया हुआ है, और ना जाने कितनी बार मैं वहाँ जा चूका हूँ और हर बार मुझे सबकुछ नया सा लगता है। पहली मुलाकात में ही यह जगह मेरे दिल में उतर गई थी। अस जमाने में मेलघाट में कुछ चुनिंदा लोग ही आते थे और रहने एवं जंगल सफारी के लिए सिर्फ

सेमाडोह संकुल में इंतेजाम हुआ करता था। घने जंगलों और घाटों को पार करते हुए यहाँ पहुंचना बहुत सुखद होता था।

वैसे तो मैं भारत के लगभग सभी टाइगर रिजर्व घूम चूका हूँ पर मेलघाट की बात अलग है। यहाँ की ऊँची नीची घाटियाँ, घने, वन, जैव विविधता और सक्रिय वनविभाग के कर्मचारी निश्चित

ही सुना था की शरीर में सनसनी दौंड गयी और मैंने गाडी उसकी तरफ बढ़ा दी। जंगल में मैंने आज तक तेंदुआ नहीं देखा था इसलिए रोमांच और डर दोनों में से कौन ज्यादा मुझपर हावी था ये तो याद नहीं पर हम सभी बहुत उत्तेजित थे। जैसे ही हमारी गाडी तेंदुए को दिखी वो कूद कर झाड़ियों में छिप गया। हम भी वही रुक गए और झाड़ी की तरफ देखने लगे। कुछ देर ढूंढने पर एक खूबसूरत सा किशोर तेंदुआ हमे अपने सामने बैठे हुए दिखा। मुझे याद है उसके चेहरे के धब्बे, गहरी आँखें और सम्मोहित कर देने वाली मुद्रा। सोचा नहीं था की इतने सालों से बड़े-बड़े

राष्ट्रिय उद्यानों में जिसको देखने की कोशिश करता रहा था वो मुझे ऐसे मिलेगा। ऐसे लम्हो को आप शब्दों में बयां नहीं कर सकते। हम काफी देर वहां खड़े रहे और वो खूबसूरत जीव वही शांत बैठे रहा। ऐसा लग रहा था की उसे भी हमारा साथ पसंद आ रहा था। फिर अचानक एक यात्री वाहन वहां आ गया और उसके शोर-शराबे से वह तेंदुआ जंगल के अंधेरो कही गुम हो गया। उसके जाने के बाद हम सभी संकुल में वापस आ गए और फिर अगले दिन ना जाने कितनी बार हम उस जगह पर इस आशा में गए की शायद वो तेंदुआ उस जगह वापस आएगा और हम उसे अलविदा कहने का मौका मिलेगा।

ऐसे कही सारे किरसे मेरे जेहन में उतरे हुए हैं जो मुझे मेलघाट ने दिए हैं। मेरे जैसे हर वन्यजीव प्रेमी के लिए मेलघाट स्वर्ग है। रेड्डी साहब की कप्तानी में मेलघाट अपने स्वर्णिम युग को देख रहा है। निश्चित ही मेलघाट भारत का सर्वश्रेष्ठ राष्ट्रिय उद्यान बनने

के लायक है और इसका श्रेय केवल और केवल यहाँ के समर्पित वनविभाग को जाता है।

अंत में हसमुख एवं मिलनसार व्यक्तित्व के धनी श्री. स्वप्निल बांगडे जी का मैं धन्यवाद देना चाहूँगा जो मेरे जैसे अनगिनत वन्यजीव प्रेमियों को मेलघाट से जोड़े रखते हैं। समस्त मेलघाट समूह को मेरी शुभकामनायें।

सदैव आपका अपना

WILD MELGHAT e-Magazine

Forts of Melghat Tiger Reserve

 PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.

Newspaper Coverage of Melghat Tiger Reserve

Rajkumar Patel inaugurates Melghat Rest House, Sangam Vanvishram

■ Our Correspondent
MELGHAT, Feb 2

RAJKUMAR Patel, MLA, inaugurated the Melghat Rest House and Sangam Vanvishram situated on the conflux of Gadga and Dolar rivers from Dhakna Range Forest, of Wildlife Department from Melghat Tiger Project.

The inauguration took place under the guidance of M S Reddy, Additional Chief Conservator of Forests and Field Director, Melghat Tiger Project. Vinod Shivkumar, Deputy Conservator of Forests, Gugamal Wildlife Department Chikhaldara chaired the programme.

Hiralal Ramesh Chaudhary, Forest Range Officer, Dhakna, provided detail information about this new Nature Tourism site in Melghat and its development. This Nature Tourism Complex has been open for tourists from January 30 and nature lovers will be able to enjoy the beauty of Melghat, Tribals and locales will get an employment opportunities from Nature tourism which will eventually benefit their development. Chaudhary appealed nature lovers to see wildlife and to enjoy the local Korku style food.

He informed that booking facility is available on website 'www.magicalmelghat.com'. Rajkumar Patel lauded the complex and lauded the entire team of the Tiger Project and hoped that the 'Khanapur Nature Tourism Complex' will gain a new identity for the Melghat region in the years to come.

Sahas More, Forest Range Officer, Jagdish Hekde, Dharani Panchayat

(Left) MLA Rajkumar Patel inaugurating the complex by cutting ribbon. (Below) Beautiful Rest House.

Samiti Deputy Chairman social activists Sumit Chaurmal, Rohit Pal, Pawan Bhavsar, Yugandhar Sonwane, Dr. Giraffe, Dharmendra Soni, Mahadev Shanware, Premnand Jadhav, Bhaiyalal

Jawarkar, Ganpatram Sawalkar, Motilal Kasdekar and villagers and forest department employees were present. Forest Ranger Chandrakiran Pendharkar, Forestor proposed a vote of thanks.

Soil h

progr

AMRAN

SOIL

progr

at 3

Nam

and

for

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

Ag

मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प, अमरावती.

लोकमत

Hello Amravati
Page No. 3 Oct 02, 2020
Powered by: erelego.com

वन्यजीव सप्ताहाच्या प्रारंभी आयोजित चित्रकला स्पर्धेत सहभागी विद्यार्थ्यांचे स्पर्धक.

मेळघाटात वन्यजीव सप्ताह

विद्यार्थ्यांचा उत्स्फूर्त सहभाग : वाघावर चित्रकला स्पर्धा

लोकमत न्यूज नेटवर्क

चिखलदरा : मेळघाट व्याघ्र प्रकल्पाच्या गुगामल वन्यजीव विभागांतर्गत गुरुवारपासून वन्यजीव सप्ताहाची सुरुवात झाली. या सप्ताहात चित्रकला स्पर्धा आयोजित करून सप्ताहाला प्रारंभ करण्यात आला. आठवडाभर विविध कार्यक्रमांवर पाठ पडणार आहेत.

अनुषंगाने चिखलदरा पर्यटनगरीमध्ये चिखलदरा वनपरिक्षेत्र अधिकारी कार्यालय, गुगामल वन्यजीव विभाग अंतर्गत वन उद्यानात वन्यजीव सप्ताहाची सुरुवात झाली. याच या विषयावर चित्रकला स्पर्धा आयोजित करून सप्ताहाला प्रारंभ करण्यात आला. आठवडाभर विविध कार्यक्रमांवर पाठ पडणार आहेत.

वन्यजीव सप्ताहाच्या उद्घाटन सत्राला उपवनसंरक्षक विनोद शिवकुमार, सहायक वनसंरक्षक राजकुमार पटवारी, वनपरिक्षेत्र अधिकारी वसु भैरुभे, कार्स संघटना, चिखलदरा येथील हनुमान व्यायाम प्रसारक मंडळ, जिप्सी संघटना आदींचे पदाधिकारी आणि नागरिकांची याप्रसंगी उपस्थिती होती.

नवराष्ट्र

29 January 2021 Page No. 4
epaper.navarashtra.com

सुविधा पर्यटन संकुलाचे लोकार्पण

जंगल सफारीनंतर खानापूरात करता येणार विश्राम

वार्ताहर@धारणी

मेळघाट व्याघ्र प्रकल्पातील गुगामल वन्यजीव परिक्षेत्रात पर्यटकांसाठी अत्याधुनिक सुविधेसह खानापुर येथे दोन पर्यटक संकुलांची निर्मिती करण्यात आली आहे. या पर्यटक संकुलांचे लोकार्पण आमदार राजकुमार पटेल यांच्या हस्ते तर गुगामल वन्यजीव विभागाचे उपसंरक्षक विनोद शिवकुमार यांच्या उपस्थितीत करण्यात आले. त्यामुळे जंगल सफारीनंतर पर्यटकांना आता जंगलातच विश्राम करता येणार आहे.

स्थानिकांना मिळेल रोजगार

ढाकणा येथील वनपरिक्षेत्र अधिकारी हिरालाल चौधरी हे दोन वर्षांपासून खानापुर हे पर्यटनस्थळ पर्यटकांच्या सेवेसाठी खुले करण्यासाठी प्रयत्न करीत होते. अखेर बुधवारपासून हे पर्यटनस्थळ सुरू करण्यात आले आहे. त्यामुळे स्थानिक पातळीवर नागरिकांना कायमस्वरूपी रोजगार उपलब्ध होणार आहे. उद्यान समारंभाला तारुबादा येथील वनपरिक्षेत्र अधिकारी मोरे, सुगांधर सोनीने, डॉ. लैलेश जिताफे, रोहित पाल, गोपू चौधमल, धन भावसार व व्याघ्र प्रकल्पाचे कर्मचारी उपस्थित होते.

जैव विविधतेने नटलेल्या गुगामल वन्यजीव विभागातील ढाकणा प्रकल्पाच्या विश्रामगृहात जावे वनपरिक्षेत्रात गडगा व डोलार कोणतीही सुविधा उपलब्ध नसल्याने पर्यटकांचा हिरमोड होत

होता. निसर्गदत्त वैभवतेचा ठेवा जपलेल्या सातपुडा पर्वतरांगात गुगामल वन्यजीव विभाग अतिशयशक्ति जंगलात विस्तारलेला आहे. या पर्यटनस्थळापासून सुमारे साडेतीन किमी अंतरावरील गडगा नदीवर प्रकल्पाचे काम अंतिम टप्प्यात आहे. हा प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतर खानापुर पर्यटन स्थळाजवळ बारमाही गडगा नदीत पाणी उपलब्ध राहणार आहे. त्यामुळे पर्यटनस्थळ व्याघ्र प्रकल्पाकडून विकसित केले जात आहे.

चिखलदरा-वैराट जंगल सफारीला प्रारंभ गुगामल वन्यजीव विभाग, मुख्य न्यायाधीशांच्या हस्ते बसचे उद्घाटन

■ लोकमत न्यूज नेटवर्क

चिखलदरा : अनलॉकनंतर सर्व पर्यटनक्षेत्रात पर्यटक मोठ्या प्रमाणात भेटी देत आहेत. मेळघाट व्याघ्र प्रकल्पाच्या गुगामल वन्यजीव विभागांतर्गत असलेल्या चिखलदरा-वैराट जंगल सफारीलाही आता सुरुवात झाली आहे. या नवीन सफारी गाडीचे उद्घाटन मुंबई उच्च न्यायालयाच्या नागपूर खंडपीठाचे मुख्य न्यायाधीश सुनील शुके यांच्या हस्ते शनिवारी सकाळी करण्यात आले.

विविध वन्यजीव विभागांतर्गत पर्यटकांना मोठ्या प्रमाणात जंगल सफारीसाठी विविध योजना, उपक्रम राबविल्या जात आहेत. खासगी जिप्सी गाड्यासुद्धा उपलब्ध आहेत. व्याघ्र

जंगल सफारी बसच्या उद्घाटनप्रसंगी न्या. सुनील शुके व इतर मान्यवर.

प्रकल्पाच्यावतीने चिखलदरा वैराट या जंगल सफारीसाठी नवीन सेवा सुरू केली आहे. यावेळी मेळघाट व्याघ्र प्रकल्पाचे अप्पर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक तथा क्षेत्रसंचालक श्रीनिवास रेड्डी, गुगामल

वन्यजीव विभागाचे उपवनसंरक्षक विनोद शिवकुमार, सहायक वनसंरक्षक राजकुमार पटवारी, वनपरिक्षेत्र अधिकारी मयूर भैलुमे, ठाकरे, वनपाल वनरक्षक कर्मचारी यावेळी उपस्थित होते.

लोकमत

Hello Buldhana
Page No. 1 Jul 14, 2020
Powered by: erelego.com

कोरोनामुळे घरातच असलेले पर्यटक पडले बाहेर : अभयारण्यात फिरण्यापूर्वी करावी लागते नोंद

अभयारण्ये खुली होताच वाढली पर्यटकांची गर्दी

विवेक चांदूरकर।
लोकमत न्यूज नेटवर्क

खामगाव: कोरोनामुळे जिल्ह्यातील पर्यटनस्थळे ओस पडली होती. गत काही दिवसांपूर्वीच ज्ञानगंगा व अंबावरवा अभयारण्य पर्यटकांसाठी खुले करण्यात आले. त्यामुळे गत तीन महिने घरातच असून असलेले पर्यटक बाहेर पडले असून, जंगल भ्रमंतीसाठी गर्दी करीत आहेत.

**पर्यटनास चालना-
भाग - १**

जिल्ह्यात लोणार, सिंदखेड राजा, अंबावरवा व ज्ञानगंगा अभयारण्य, मेलगड, गोंधनापूरचा किल्ला आदी पर्यटनस्थळे आहेत. लोणार व सिंदखेड राजा येथे जगभरातून पर्यटक येतात. ज्ञानगंगा व अंबावरवा अभयारण्ये गत तीन

महिन्यांपासून पर्यटकांसाठी कोरोनामुळे बंद ठेवण्यात आली होती; मात्र गत आठवड्यात दोन्ही अभयारण्ये पर्यटकांसाठी खुली करण्यात आली आहेत. गत तीन महिन्यांपासून कोरोनामुळे सर्वच जण घरात बसून आहेत. बाहेर फिरण्यासाठी कोणतीही मुभा नसल्यामुळे अनेक जण त्रस्त झाले होते. त्यातच ज्ञानगंगा अभयारण्य पर्यटकांसाठी खुले करण्यात आल्यानंतर दररोज पर्यटक अभयारण्यात फिरण्यासाठी गर्दी करीत आहेत. या अभयारण्यात सध्या टी वन वाघाचे वास्तव्य असल्याने वाघाचे दर्शन

अभयारण्यात फिरण्याचे नियम बदलले!

ज्ञानगंगा अभयारण्यात कोरोनामुळे फिरण्याचे नियम बदलण्यात आले आहेत. एका जिप्सीमध्ये आधी आठ जणांना बसविण्यात येत होते. आता मात्र एका कुटुंबातील असले तर चार आणि वेगवेगळे असले तर दोघांनाच बसविण्यात येते. तसेच अभयारण्यात जाण्यापूर्वी तपासणी करण्यात येत आहे. पर्यटकांनी मास्क लावणे आवश्यक आहे. अभयारण्यात असलेल्या ८ सुटपैकी केवळ दोनच सुट पर्यटकांसाठी राखीव करण्यात येत आहेत.

अभयारण्य पर्यटकांसाठी खुले करण्यात आल्यानंतर पर्यटकांची गर्दी वाढली आहे. कोरोनामुळे घरात बसून त्रस्त झालेले नागरिक आता फिरण्यासाठी बाहेर पडत आहेत. दररोज पर्यटक गर्दी करीत आहेत. बोधा येथे नोंदणी करण्यात येत असून, तेथे पर्यटकांची तपासणी केल्यानंतर अभयारण्यात फिरविण्यात येत आहे.

-संतोष डांगे, वन परिक्षेत्र अधिकारी, ज्ञानगंगा अभयारण्य, बुलडाणा

घेण्याकरिता पर्यटकांची उत्सुकता वाढली आहे., तसेच या अभयारण्यात विवट, अस्वल, सांबर, चितळ, हरिण, नीलगाय, सायाळ, रानडुकर आदी प्राणी आहेत. मोर, पोपट, बदकासह अनेक पक्षीही अभयारण्यात निदर्शनास पडतात. अभयारण्यात फिरण्याकरिता बोधा येथे नोंदणी करावी लागत असून, तेथून वन विभागाच्या जीप्सीमध्ये पर्यटकांना जंगलात सफारीसाठी सोडण्यात येते. जिल्ह्याबाहेरील पर्यटकसुद्धा अभयारण्यात फिरण्यासाठी गर्दी करीत आहेत.

मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प अंतर्गत गाईडसह वनकर्मचाऱ्यांना रेशन

टिपेश्वरलाही मदत। मास्क, सॅनिटायझर, साबण वितरित

लोकामत न्यूज नेटवर्क

परतवाडा : मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प अंतर्गत १३० गाईड आणि कॅम्पवर तैनात वनकर्मचारी व वनमजुरांना एक महिन्याचे रेशन पुरविण्यात आले.

कोरोना (कोविड-१९) विषाणूचा प्रादुर्भाव बघता, वनकर्मचाऱ्यांसह वनमजूर, फायर चौकर यांना मास्क, सॅनिटायझर, साबण देण्यात आले. वनपर्यटन ३० एप्रिलपर्यंत बंद आहे. यामुळे १३० गाईड बेरोजगार झालेत. त्यांना मदतीचा हात म्हणून प्रत्येकी एक हजारचे रेशन वितरित केले गेले.

वनकर्मचारी, गाईड यांना रेशनचे वाटप करताना वनाधिकारी.

टिपेश्वर अभयारण्यातील गाईडनाही मदत करण्यात आली. १ हजार ६८८ मास्क, आणि ६१६ साबण क्षेत्रीय कर्मचाऱ्यांना वितरित करण्यात आल्या आहेत. मेळघाट व्याघ्र प्रकल्पातील सिपना, गुगागमल, मेळघाट व

आकोटसह टिपेश्वरमधील पांढरकवडा वन्यजीव विभाग आणि अफोला वन्यजीव विभागांतर्गत अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक एम. एस. रेड्डी यांच्या मार्गदर्शनात सर्व उपवनसंरक्षकांनी प्राधान्याने याकडे लक्ष पुरविले.

विखलदरा गाईडमध्ये 'टीकिन ट्री'सोबत प्रायश्चित्त घेऊन पर्यटक.

झाडे पर्यटकांसोबत बोलतात, सेल्फीही देतात
चिखलदरा गाईड : सेमाडोह, कोलकासा, शहानूरचीही झाडे बोलणार

लोकामत न्यूज नेटवर्क

परतवाडा : मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प अंतर्गत चिखलदरा येथील गाईडमधील झाडे पर्यटकांसोबत बोलण्याला लागली आहे. झाड रथा-विषयीची संपूर्ण माहिती पर्यटकांना देते आणि शेवटी सेल्फीही घेते.

विखलदरा गाईडमधील शंभर प्रजातीच्या वेगवेगळ्या झाडांना मेळघाट व्याघ्र प्रकल्पाकडून एक क्युआर कोड दिला आहे. या क्युआर कोडवरील त्या प्रत्येक झाडाचा युनिक नंबर दिला आहे. अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक एम.एस. रेड्डी यांच्या मार्गदर्शनाखाली दर्यापुरचे वृक्ष तथा वन्यजीव सारंग कोटे यांनी एक मोबाईल ॲप, व्याघ्र प्रकल्पाला बनवून दिला आहे. या ॲपमध्ये वेगवेगळ्या टोन्स प्रजातीच्या झाडांची माहिती नमूद आहे. चिखलदरा गाईडमध्ये गेल्या पर्यटकांना त्या बोलणारा झाडासोबत बोलण्याचे आस्वादास तो ॲप आपल्या मोबाईलमध्ये डाऊनलोड करून घ्यावा. या ॲपमधील माहिती गाईडमध्ये उपलब्ध आहे. ॲप डाऊनलोडनंतर झाडावरील क्युआर कोड पर्यटकांनी स्कॅन केवळानंतर या युनिक नंबर मोबाईलमध्ये टाईप करून ते झाड पर्यटकांना ईमेली करतो. पर्यटकांना त्याचे नाव विचारले व पर्यटकांचे नाव घेत ते झाड स्वतःविषयी माहिती सांगण्याला सुरुवात करते, सेल्फी

चिखलदरा येथील बागीचील झाडांना अक्षरघात क्युआर कोड लागू आहे.

झाडावाक मोबाईल ॲप विकसित करण्यात आले आहे. प्रत्येक झाडाचा क्युआर कोडसह युनिक नंबर देण्यात आला आहे. सेमाडोह, कोलकासा, शहानूरचीही झाडे लवकरच बोलणार आहेत.

- विशाल बनसोड,
मानद पर्यावरण रक्षक, अमरावती.

पेण्यास सुचविले. सेमाडोह निगम निर्वचन संकुल, कोलकासा आणि आकोट, नरनाझमधील शतनूर संकुल परिसरातील झाडांमधील क्युआर कोड व युनिक नंबर दिला जाणार आहे.

Nagpur Main
Page No. 2 Feb 08, 2021
Powered by: erelego.com

Lokmat Times

SPOTLIGHT

Skill training to youth living near Melghat tiger reserve

Amravati, Feb 7: The Maharashtra forest department has imparted skill development training to over 200 youth from 25 villages located near Melghat tiger reserve in Amravati to help them get jobs and have a sustainable livelihood, an official said.

Tribal communities living in buffer and core areas of such tiger reserves are directly or indirectly dependent on forests and forest products, Melghat tiger reserve's field director M S Reddy told PTI on Saturday.

Due to infrastructural limitations and location of these villages in remote areas poses a challenge in providing skilled education to

■ Due to infrastructural limitations and location of these villages in remote areas poses a challenge in providing skilled education to youth, Melghat tiger reserve's field director M S Reddy said.

youth, he said, adding poverty in such areas also leads to higher rate of drop-outs from schools.

"This leads to unemployment among locals, which is the greatest bane of these forests. Unemployment among these people also affects

the forest ecosystem through various anthropogenic activities," he said.

To overcome these challenges and reduce their dependency on forests, the Melghat Tiger Conservation Foundation has set up three computer centres in Harisal, Chikhaldara and Vastapur villages of Amravati district.

As many as 224 youth from 25 villages with have been imparted training in information technology at these cen-

tres and awarded certificates, Reddy said.

"Providing sustainable livelihood to local communities is an important initiative for the conservation of forests and wildlife," the official said.

The Melghat tiger reserve is among the first nine reserves created in the country under the Project Tiger Mission, he said.

Spread over 2,768 sq km area in four wildlife divisions, the reserve includes a critical tiger habitat/core area of 1,500.5 sq km and a buffer zone of 1,268.3 sq km.

In 2018, the reserve comprised over 50 tigers, as per a report of the National Tiger Conservation Authority (NTCA).

WILD MELGHAT e-Magazine

Katepurna Wildlife Sanctuary of Melghat Tiger Reserve

PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.

WILD MELGHAT e-Magazine

Meadows of Melghat Tiger Reserve

 PLEASE SCAN the photo using the
Google app ARLoopa to watch the video.

मेळघाट व्याघ्र प्रकल्प, अमरावती.

अंगार मुक्त जंगल स्पर्धा-२०२१

स्पर्धा कालावधी: दिनांक १५ फेब्रुवारी ते १५ जून २०२१ पर्यंत

मेळघाट व्याघ्र प्रकल्पाचा प्रत्येक वन्यजीव विभागातून उत्कृष्ट तीन बक्षिस

ही स्पर्धा मेळघाट व्याघ्र प्रकल्पातील सर्व सहा विभागातील सर्व गांवामध्ये असणार आहे. प्रत्येक विभागातून तीन गावे निवडले जातील, ज्यांनी उत्कृष्टपणे या स्पर्धेत सहभाग दर्शविला व वनाला आगीपासून पुर्नपणे सुरक्षित ठेवले किंवा आगीपासून संरक्षण केले अशा गांवाची निवड केल्या जाईल.

अ.क्र.	स्पर्धेकरिता करायाची कामे	गुण
१.	गांव पंचायतच्या मार्गदर्शनात जंगलात शेती शिवारात आग लागु नये याकरिता गांवातील सर्व लोकांची सभा घेणे, आग नियंत्रणासाठी चर्चा करणे व नियम बनविणे तसेच पंचायत समिती अंतर्गत सचिव, तलाठी, वनरक्षक, पेसा मोविलायझर व गांवकरी यांनी आग नियंत्रणाचे नियम ठरविणे व ठराव पारित करणे.	२०
२.	गांव पंचायतपणे गांवातील १० ते १५ युवकांची टिम बनविणे, गांवा शेजारी जंगलात आग लागल्यास वनरक्षकाच्या मदतीला जाणे, आगीच्या घटनांवर लक्ष ठेवणे. गांव पंचायतने बनविलेले नियम चावडी, मुठवा बाबा या ठिकाणी लावणे, गांवातील चौधरी याने नियमांची मनाती देणे.	२०
३.	तेंदुपत्ता संकलनासाठी आग लावणे थांबवावे तसेच मोहाच्या खाली आग लाऊ नये, मोह फुले वेचतांना झाडा खालील कचरा झाडून नंतर फुले वेचावे. मोह फुले जमा करण्यासाठी साडी किंवा ताडपत्रीचा वापर कराव.	१०
४.	गांवा जवळच्या जंगलात आग लागल्यास ते विझवणे संपूर्ण गावाची जबाबदारी असेल. वनरक्षक, फायर ब्लोअर चालक यांना आग विझवण्यास मदत करणे.	१०
५.	उन्हाळाच्या दिवसात शेतातील काडी-कचरा वेचुण जाळु नये. गांवातील प्रत्येक शेतकऱ्याने शेतात खड्डा करुण खत बनवावे.	१०
६.	गांवातील खातेदारांनी वन शेती योजना, फळबाग लागवड योजना, बांस लागवड योजना, या करिता शेतकऱ्यांनी आपली नांवे वनरक्षक यांच्याकडे द्यावी.	१०
७.	गांवा शेजारील जंगलात आग लागु नये याकरिता नविन्यपुर्ण संकल्पना राबविणे.	१०

चला तर मग, एकजुटीने “आगीपासून वनाचे संरक्षण व संवर्धन करू या व जीवन सुरक्षित ठेवू या!”

आमझरी होम स्टे

आमझरी येथील होम स्टेचे आरक्षण करून आपण
खालीलप्रमाणे स्थानिक आदिवासी कुटुंबाला मदत करू शकता.

आपल्या या सहकार्यामुळे :-

- या आदिवासी लोकांचे आर्थिक स्थिती मजबुत होईल.
- वनावरील त्यांची निर्भरता कमी होईल, तसेच वने व वन्यजीवांचे संवर्धन होईल.
- स्थानिक निसर्ग पर्यटनाला चालना मिळेल व त्यामुळे अनेकांना रोजगार उपलब्ध होईल.
- आपणास आदिवासी संस्कृतीचा आनंद लुटता येईल.
- आपल्या या कृतीमुळे गावाचा विकास होईल.
- आदिवासी लोकांच्या उन्नत भविष्यासाठी आपण निसर्ग पर्यटनाला चालना द्यावी.

चला तर मग.....

“आजच आपले आरक्षण बुक
करून मदतीचा हात पुढे करा.....”

ऑनलाईन बुकिंग करिता संपर्क:-

+91 99224 66482

www.magicalmelghat.com

Enjoy Unlimited Fun & Thrill

In Sipna River of Melghat Tiger Reserve

At
Harisal
Eco Tourism Complex

| Kayaking | Zorbi Ball | Jungle Safari | Night Safari | Accommodation |

For details contact: **73503 21474** For more information visit: www.magicalmelghat.com

Acknowledgement

Melghat Tiger Reserve
is thankful to all photographers,
who sent us beautiful photographs
for publishing in Wild Melghat e-Magazine.

Hiralal Chaudhari ◀
Ajay Deshmukh ◀
Alok Pande ◀
Uday Krishna ◀
Ashish Tomar ◀
Gaurv Kadu ◀
Vishal Bansod ◀
Sandeep Khandare ◀
Sawan Deshmukh ◀
Team Melghat ◀
Prafulla Sawarkar ◀
Satish Ansingkar ◀
Team Jungle Bell ◀
Jayesh Shah ◀
Padurang Pakhale ◀
Pradeep Hirulkar ◀
Kalyani Lande ◀
Roshan Pandole ◀
Abhay Chandel ◀
Ashish Damade ◀
R.K. Wankhade ◀
Ambuj Jain ◀

The articles published in the **Wild Melghat e-Magazine** are the personal ideology of author. Donations to Melghat Tiger Conservation Foundation are eligible for 50% Income Tax Exemption under Section 80G of the Income Tax Act.

Name of the Account : **Melghat Tiger Conservation Foundation, Amravati**

Name of Bank & Branch : Indian Overseas Bank, Gandhi Chowk, Ambadevi Road, Amravati. (M.S.)

Account Number : **101701000019000**

IFSC Code : **IOBA0001017**

You are invited to explore the all new accommodation and restaurants at Semadoh, Narnala, Harisal, Aamzari & Kolkas. Melghat Team will ensure that you will have a great time.

Website: **www.magicalmelghat.com**

Please feel free to coordinate with

Mr. Swapnil Bangde

E-mail: **magicalmelghat@gmail.com**

Call him on **+91 89565 63016**

He will help you plan your program.

For Happiness and Peace
stay in a home away from home
at **HOME STAY**
IN MELGHAT TIGER RESERVE

Aamzari (10)

☎: 83080 86005

Chikhaldara (5)

☎: 97640 19099

Harisal (5)

☎: 90219 35844

Semadoh (3)

☎: 88059 09738

Makhala (2)

☎: 70573 06255

FOR MORE INFORMATION CONTACT:
+91 89565 63016

FOR BOOKINGS (SAFARI / ACCOMMODATIONS) VISIT:

www.magicalmelghat.com

Office of the
**Additional Principal Chief Conservator of Forest & Field Director,
Melghat Tiger Reserve, Amravati.**

Near Govt. Girls High School, Camp Road, Amravati 444 602 (M.S.)

Phone No.: 0721-2551766, 2662792 Website: **www.magicalmelghat.com**

E-Mail: **ccffdmelghat2@mahaforest.gov.in**

